

Publicació
de Rosa Sensat

novembre 2005

PERSPECTIVA

ESCOLAR 2009

**Què passa amb
els i les adolescents?**

**Molts colors,
un mateix món**

**Unes classes
de ciències**

English Corners

Novembre 2005

P E R S P E C T I V A E S C O L A R 2 9 9

Edició i Administració:

Associació de Mestres Rosa Sensat.
Av. de les Drassanes, 3 • Tel. 934 817 373
Fax: 933 017 550 • 08001 Barcelona
E-mail: pescolar@rosasensat.org
<http://rosasensat.org/pescolar>

Consell de Redacció:

Josep Callís, Antoni Domènech, Dolors Freixenet,
Quim Làzaro, Raül Manzano, Marta Mata,
Elena Noguera, Joan Pagès, Antoni Poch, Maria Torres

Directora:

Carne Tomàs

Directora adjunta:

Mercè Comas

Secretària de Redacció:

Carne Suaz.

Disseny gràfic:

Vilaseca/Altarriba

Coberta:

Jordi Lascorz

Composició i muntatge:

Núria Hortal, Inge Trowsky

Dibuixos:

Werner Thöni

Fotòlits:

SerGraDi, S. L.

Impressió:

GyERSA

Subscripcions i distribució llibreries:

Associació de Mestres Rosa Sensat

Dipòsit legal:

B. 2090-1975-ISSN: 0210-2331

Subscripció anual:

Preu soci: 46,40 euros. Preu no soci: 51,55 euros.
P.V.P. 5,75 euros.

Perspectiva Escolar agraeix a Rosa Sellarès Viola
la coordinació del monogràfic.

Subscripció a càrrec de:

Editorial:

L'Estatut 1

Monogràfic:

Què passa amb els i les adolescents?

Què passa amb els adolescents?
Rosa Sellarès 2

Totes les pors..., la por.
Asun López i Pablo Rivarola 21
El telèfon mòbil: un ràpid canvi tecnològic
i també de relació.

S. Malo, C. Figuer, M. González i F. Casas 28
El món adolescent en l'entorn de l'ús
de l'ordinador i Internet.

C. Figuer, M. González, S. Malo i F. Casas 36
Adolescents en risc d'exclusió.
Begonya Gasch 42

Tres eixos en l'atenció a la salut integral
de l'adolescent.
Josep Cornellà 49

Bibliografia complementària.
Biblioteca Rosa Sensat 58

Escola:

Intercanvi.
Molts colors, un mateix món.
Montserrat Serra i Alicia Mercado 62

Experiència.
Unes classes de ciències.
Esperança Esteve i Anna Giné 71

Experiència.
English Corners. Una experiència
d'aprenentatge lúdic de l'anglès
a l'escola rural.
Montse Batiste 75

Novetats:

Em dic Arnau i tinc quinze anys.
Joan Pagès 79
Altres novetats bibliogràfiques. 82

Cartellera. 84

R O S
S E N
S A T

Amb el suport de:

L'Estatut i l'educació

Inquietant i difícil ha estat arribar a un acord per fer possible l'aprovació de l'Estatut d'Autonomia per una gran majoria dels representants del poble català al Parlament de Catalunya. Sortosament l'esperit de diàleg que ha caracteritzat sempre la política catalana ho ha fet possible i la proposta de nou text d'Estatut va ser aprovada el propassat 30 de setembre per 120 vots a favor i només 15 en contra.

La nova proposta d'Estatut té un doble objectiu: l'aprofundiment en l'autogovern i la consecució d'un model de finançament que ajudin a incrementar els drets de la ciutadania, augmentant la justícia social a Catalunya. Efectivament, com s'ha repetit a bastament el nou Estatut ha de servir per millorar les condicions de vida dels ciutadans i ciutadanes del nostre país, fonamentalment perquè Catalunya ha de rebre les competències i els recursos necessaris per poder proporcionar uns bons serveis entre els quals l'educació és un dels més preuats.

El text destaca l'educació com un dels pilars bàsics de l'autogovern. Els poders catalans han de garantir la qualitat del sistema d'ensenyament i han d'impulsar una formació humana científica i tècnica de l'alumnat basada en els valors socials d'igualtat, solidaritat, llibertat, pluralisme, responsabilitat cívica i d'altres que fonamenten la convivència democràtica.

El redactat del text d'Estatut aprovat ara a Catalunya també fa dues referències concretes a l'educació, a l'article 21 (drets i deures en l'àmbit de l'educació) i al 131, dins el capítol de matèries de les competències.

L'article 21 garanteix a totes les persones el dret a una educació de qualitat i a accedir-hi en condicions d'igualtat. El concepte d'ensenyament laic en els centres públics i la garantia que els pares triïn la formació religiosa que volen per als seus fills en aquests centres és el darrer dels acords als quals arribaren els grups polítics que el varen votar. El text es de difícil comprensió i estem a l'espera de veure com s'interpretarà finalment.

L'article 131 vol clarificar el que han estat els dubtes, divergències i entrebancs durant aquests anys respecte al terme de competència plena. Concreta en quins àmbits la competència és exclusiva del govern de la Generalitat, en quins casos és compartida, entre les dues administracions, passant a relacionar els àmbits materials en cada cas per tal de diluir el conflicte competencial.

En tot cas, d'acord amb l'esperit dels partits catalans de donar resposta als drets de la ciutadania, Catalunya ha de poder desenvolupar una política educativa pròpia que respongui a la realitat del país i als reptes actuals de la societat catalana. El Pacte Nacional per l'Educació és un exemple d'aquest esforç per pactar amb tota la comunitat educativa un nou model educatiu i un punt de partida per construir una llei d'educació catalana que respongui a les necessitats reals i futures de l'educació a Catalunya.

Esperem que, durant tot el procés de debat parlamentari a les Corts Generals, no es perdin els elements clau d'aquesta política educativa catalana que han de permetre un model propi d'educació.

2 Què passa amb els i les adolescents?

L'article tracta de tots aquells aspectes que caracteritzen l'adolescència: el fenomen de l'adolescència, els processos maduratius i les fites evolutives, les característiques adolescents normals i de sempre, la necessitat d'estar amb gent de la mateixa edat, les dificultats escolars, la transgressió i la recerca de límits.

Què passa amb els adolescents? Adolescències de sempre – Adolescències d'avui

Rosa Sellarès
Viola¹

1. El fenomen de l'adolescència

1.1. La preocupació pels adolescents

Els professors que han passat per adolescències, en molts aspectes, més dures que les actuals, però més estables i previsibles, se senten molt desorientats per les maneres de comportar-se de molts nois i noies i de les seves famílies i preocupats per d'altres, que són menys nombrosos, però que els desborden i els fan sentir impotents.

La preocupació s'incrementa amb la munió de dades epidemiològiques i estadístiques que mostren un innegable augment de problemàtiques de caire psicosocial i de comportaments que posen en risc la salut entre els joves.² L'alarma dóna peu a generalitzacions catastrofistes i a pensar en mesures de caire repressiu com a única resposta, en lloc d'intentar posar remei a les causes d'aquests problemes.

1. Dra. en Psicologia, llicenciada en Pedagogia, directora de la Fundació PRESME.

2. COLLISHAW, S. et al. «Time trends in adolescent mental health», *Journal of Child Psychology and Psychiatry*. Nov. 2004.

Cal tenir present, però, que, si bé es cert que els joves es comporten de manera diferent que fa dues generacions i que n'hi ha massa que presenten problemàtiques més greus que els porten a situacions d'exclusió social i de marginació, això no és aplicable a la gran majoria de la població jove. Alguns estudis empírics mostren que el 80 % de la població adolescent, es pot considerar adaptada (Offer i altres, 1991).³

1.2. Adolescència i pubertat

L'adolescència (*adulescens*, en llatí, la persona que s'està fent adulta) fa referència al procés que va des del final de la infància fins a l'accés a l'estatus d'adult. Una fita bàsica en aquest procés és la pubertat (en llatí «temps d'inici de la maduresa sexual»): seqüència de canvis corporals notables que poden començar a ser observats entre els vuit i els tretze anys en les nenes i entre els deu i els quinze en els nens, que esdevenen aparents en un moment determinat de maduració neurofisiològica i que es prenen com a senyal biològica de l'assoliment de la maduresa sexual. La pubertat té una connotació biològica, mentre que l'adolescència remet a consideracions socials.

Les variables que entren en joc en el fenomen de l'adolescència són múltiples: biològiques, psicològiques, educatives i socials. Com en la majoria dels fenòmens humans, aquestes variables mantenen relacions complexes entre elles i, tal com ens planteja el Dr. Cornellà en la seva contribució a aquest número de *Perspectiva Escolar*, el plantejament de l'estudi i la intervenció a l'adolescència requereix un abordatge multidisciplinari, integral i diferenciat.

1.3. Els adults front als adolescents

Preguntar «Què passa amb els adolescents?» és recurrent a totes les generacions, com ho és la idealització de la pròpia joventut per part dels més grans. Als adolescents no els sol passar res. És la societat adulta la que, d'acord amb els moments històrics i contextos socials, determina la manera de veure i de tractar els joves. Tal com plantejava Delors (1979), tenir en compte els problemes dels joves és inseparable

3. OFFER, D.; BOXER, A.M. «Normal adolescent development: Empirical Research Findings». A: M.Levis (Ed). *Child and adolescent psychiatry: a Comprehensive textbook*. Baltimore: Williams & Wilkins, 1991.

4 Què passa amb els i les adolescents?

de la presa de consciència per part dels adults dels seus propis problemes.⁴

Des de la segona meitat del segle XIX, la societat adulta ha anat tendint a perllongar l'adolescència. Actualment, a las societats urbanes occidentals, aquest període s'allarga com mai a causa del fet que la pubertat tendeix a ser més precoç, dels llargs períodes de formació i que es retarda l'entrada al món laboral adult dels joves. Aquesta extensió fa que calgui distingir fases molt diferenciades a l'adolescència (les problemàtiques dels que tenen entre onze i quinze anys són molt diferents de les que en tenen entre setze i divuit) i permet entendre gran part dels conflictes de la joventut.

La societat actual manté la joventut en una mena de «reserva civilitzada» allunyada del mercat de treball, ocupat per les generacions anteriors, i obligada a restar en situació de dependència econòmica, excessivament confinada a les subcultures juvenils. Es diu que els joves han de ser responsables, però no se'ls dóna responsabilitat i se'ls deixa ser irresponsables, per després posar condicions molt dures per a l'emancipació i la possibilitat de fer-se un lloc en el món adult.⁵

Aquest problema, lligat als canvis tecnològics i socials i les profundes transformacions que s'estan produint a les societats occidentals (vegeu el quadre), repercuteix tant en els processos normals de maduració personal dels joves com en la manera de veure i tractar l'adolescència.

La visió de l'adolescència serà molt diferent segons el paper de l'adult que se la mira. El punt de vista dels sociòlegs i dels antropòlegs no serà el mateix que el de les famílies o dels mestres que estan implicats en els processos educatius dels infants, o el dels terapeutes que atenen joves i famílies en situacions de crisi i que estan preocupats per la gravetat d'alguns quadres que presenten els joves.

Davant de l'adolescent concret, l'adult pot sentir-se desorientat, enfadat, entendrit, imprecis i confrontat amb la pròpia adolescència i amb la realitat del seu propi declivi.

4. DELORS, J. *Revue Echange et Projets*, n. 20 (oct-des 1979).

5. HUERRE, P.; PAGAN-REYMOND, M.; REYMOND, J. M. *L'adolescence n'existe pas*. París: Odile Jacob, 1990/2002.

Quadre. Què ha canviat en les darreres generacions? Per què es caracteritza la societat actual?

Ser adolescent en una societat postindustrial europea suposa desenvolupar-se en una societat caracteritzada:

En l'aspecte social	En l'aspecte familiar	En l'aspecte educatiu
<p>Poders adquisitius i de benestar (sanitaris, educatius...), en general, acceptables.</p> <p>Canvis ràpids i constants deguts a la modernització tecnològica i social i a la globalització, que generen tensions i desajustaments.</p> <p>Canvis en els sistemes de valors tradicionals.</p> <p>Massificació i pressió al consum, en una societat que alimenta la il·lusió d'omnipotència i no vol saber res de mancances i dificultats.</p> <p>Presència i influència aclaparadora dels mitjans de comunicació en la societat de la imatge que promou maneres de fer i de comunicar-se poc reflexives.</p> <p>Procés irreversible de la multiculturalitat.</p>	<p>Canvis en l'organització com a resultat de l'allargament de la vida, les modificacions dels rols en la parella, la incorporació de la dona en el món del treball, la desaparició de la família extensa, el ritme de vida, la reducció del nombre de fills, etc.</p> <p>Relativitat dels models. S'ha passat del model de família patriarcal basada en el sotmetiment i l'obediència a apostar per l'autoresponsabilitat.</p> <p>Dificultats per posar límits.</p>	<p>Moltes més possibilitats d'accés a l'educació que en altres èpoques.</p> <p>No s'aconsegueix, però, neutralitzar els mecanismes segregadors ni evitar el fracàs escolar, ni les desigualtats ni l'exclusió social.</p> <p>Canvis importants en el paper i les funcions tradicionals de l'escola.</p> <p>Massificació escolar i socialització escolar perllongada.</p> <p>Certa desvalorització del paper de la cultura.</p> <p>Difuminació dels límits entre espais educatius.</p> <p>Competència entre l'escola i altres espais de socialització molt potents (Internet, TV, el carrer...).</p> <p>Dificultats de convivència a l'escola.</p>

6 Què passa amb els i les adolescents?

Com a adult no pot però renunciar a la seva responsabilitat ni a entomar la inevitable immaduresa de l'adolescent (Winnicott, 2003).⁶ A les persones que es dediquen a treballar amb nois i noies d'aquestes edats, se'ls haurà de suposar la capacitat de fer d'adults i de poder sentir simpatia i una certa comprensió i benevolença davant d'aquesta immaduresa que és un element de salut en aquest període de la vida, i que només es cura amb el pas del temps (*op. cit.*).

1.4. L'adolescència és diversa

Cada adolescent és un món i el recorregut i vivències dels joves seran molt diferents segons el sexe, la classe social, l'origen ètnic, les creences religioses, la història i la qualitat de les relacions familiars, les capacitats i les característiques personals, etc. Hi ha moltes maneres de sentir-se adolescent i de viure aquest període: molts se senten integrats, alguns molt especials i únics i d'altres marginats. La gran majoria d'adolescents es mostren satisfets de ser-ho (Funes i altres, 2004).⁷

1.5. Creixement o fracàs

L'adolescència és un moment evolutiu de crisi, en el sentit de creixement i de risc potencial, que va més enllà del que és individual. Tot adolescent experimenta una certa fragilització, que cadascú viu des de la seva subjectivitat. La gran majoria la superen i en surten reforçats i havent avançat en la tasca primordial d'aquest període, que és construir la identitat.

Si abans les coses no han anat prou bé, i ara es donen millors condicions, l'adolescència representa una segona oportunitat. També pot, però, comportar l'empitjorament de condicions anteriors i/o l'aparició d'esfondraments molt aparatosos o de problemes, que poden ser passatgers i funcionals des del punt de vista de l'adaptació, o durar tota la vida.

6. WINNICOTT, D. W. *Realidad y juego*. Barcelona: Gedisa, 1971/2003.

7. FUNES, J.; COMAS, M.; CLIMENT, T.; VILAR, J. i altres col·laboradors. *Arguments adolescents*. Barcelona: Fundació Bofill i Generalitat de Catalunya (Secretaria General de Joventut i Secretaria de la Família), 2004.

Que les coses vagin bé depèn de dos grans factors estretament relacionats: la qualitat de les relacions i l'estructuració de la personalitat prèvia a l'adolescència i les oportunitats educatives del context de desenvolupament passat i actual.

Del balanç entre aquests factors en dependrà la resiliència⁸ o vulnerabilitat⁹ de l'individu davant dels factors de risc generals derivats del moment evolutiu i/o de les circumstàncies que l'envolten. En contra dels factors de risc d'evolució negativa, que poden ser més o menys importants, les persones compten amb factors de protecció. Aquests factors poden ser individuals, com les competències cognitives, socials o comunicatives, o consistir en suports externs provinents de la xarxa

8. La resiliència fa referència a la disposició individual per resistir i refer-se davant d'experiències o circumstàncies adverses.
9. La vulnerabilitat fa referència a la disposició individual per adoptar un camí evolutiu negatiu sota els efectes de factors de risc.

8 Què passa amb els i les adolescents?

social. Les oportunitats educatives, per exemple, poden actuar com a factor de protecció i modificar el risc d'evolució personal negativa, o, al contrari, precipitar el fracàs.

2. Processos maduratius i fites evolutives a l'adolescència

2.1. L'adolescència normal: els processos maduratius fonamentals

Les transformacions corporals i l'accés a noves capacitats cognitives són dos processos maduratius bàsics i centrals a l'adolescència. La més característica de les noves capacitats cognitives de l'adolescència seria la de poder pensar sobre possibilitats i la de manejar hipòtesis i raonaments allunyats de l'observació concreta i del moment (Inhelder, B.; Piaget, J., 1972).¹⁰

Aquestes noves capacitats cognitives, que s'han desenvolupat –igualment que la resta de les capacitats simbòliques que les han precedides– entreteixides amb el creixement emocional, permeten no tan sols accedir a determinats coneixements curriculars, sinó també intensificar la comprensió interpersonal i revisar, per exemple, la història de les relacions familiars o pensar sobre idees o pensaments propis. El pensament abstracte allibera el noi o la noia de l'egocentrisme infantil, però produeix noves formes de pensament egocèntric, com poden ser «l'audiència imaginària» (Elkind i Bowen, 1979)¹¹ que els porta a pensar que altres persones estaran tan interessades en ells com ells mateixos, o que estan destinats a la fama; o la «faula d'invencibilitat», que farà que es considerin immunes als perills i pensin que a ells mai no els passarà res si, per exemple, fan sexe sense protecció, ni seran descoberts si fan una malifeta.

Una altra aplicació de les noves capacitats intel·lectuals és la polèmica amb els adults. Amb la generalització dels enunciats fins a

10. INHELDER, B.; PIAGET, J. *De la lógica del niño a la del adolescente*. Buenos Aires: Paidós, 1955/1972.

11. ELKIND, D.; BOWEN, R. «Imaginary audience behaviour in children and adolescence». *Developmental Psychology*, 15, 1979, 33-34.

l'abstracció i la paradoxa, a l'adolescent li agrada fer evidents, i posar al seu servei, les contradiccions, fàcilment remarcables, dels adults i embrancar-se en discussions abstractes que molt sovint no deixen de fer paleses les seves dificultats per diferenciar entre allò que és únic i allò que és universal.

2.2. Les grans tasques dels adolescents

Alhora que s'esdevenen els processos maduratius esmentats, l'adolescent ha de resoldre tres tasques que acabaran decidint la qualitat del passatge a la seva vida adulta: la construcció de la seva identitat i la seva autoimatge, la relació amb els pares i la relació amb els iguals.

2.2.1. La recerca d'un mateix i la construcció de la identitat

La gran pregunta de l'adolescent és: «Qui sóc jo?». Se la va fent a mesura que enfronta un seguit de dols –pel cos infantil, per la infància i pels pares de la infància– i que ha de respondre a noves demandes i expectatives de la societat, que li retira part de la tolerància i el suport que és dóna als nens més petits i s'espera que superi la selecció del sistema educatiu i s'adapti a les normes socials.

Mentre s'adapta a aquestes demandes l'adolescent es va fent preguntes sobre ell mateix, se'n sortirà amb l'ESO? En què és millor o pitjor que els seus companys? L'ajuden prou els pares? Un aspecte clau del procés de la construcció de la identitat i una de les qüestions que més el preocupen és la identitat sexual: la incertesa en relació amb la identitat sexual i amb la pròpia competència en aquest àmbit és molt freqüent en començar l'adolescència i cada adolescent haurà d'explorar i fer el propi camí de descoberta fins a assolir una sexualitat genitalitzada i madura.

2.2.2. La relació amb els pares i la reelaboració de les vinculacions fonamentals

El nen o la nena és el producte dels ideals dels pares, de com l'imaginien i de com l'estimen. Per esdevenir adult, l'adolescent ha de poder canviar les modalitats de vinculació infantil, marcades per

10 Què passa amb els i les adolescents?

la dependència, per modalitats de relació adultes, sorgides de la construcció d'una identitat prou forta i diferenciada de la dels pares.

Això comporta poder-se pensar com sent diferent de com era de petit, anticipar i il·lusionar-se amb el futur i atrevir-se a pensar en un projecte propi en el qual no hi estan descartades la precarietat, la imprevisibilitat i la fallida (Aulagnier, 1979).¹²

Per fer possible el pas d'una mena de vincles a l'altra cal que l'adult permeti i faciliti la diferenciació i l'autonomia, i que el noi o la noia puguin sentir-se competents i autoritzats per assajar noves maneres de relacionar-se i per fer noves identificacions.

L'adult és un mirall en el qual es reflecteix el noi o la noia: es veurà tal com sigui vist de veritat. Quan les expectatives i la implicació de la família i dels altres adults són poques i aquesta construcció de la identitat es fa sobre un fons de carència, apareix la manca d'autoestima, clarament relacionada amb les conductes de risc i els trastorns de comportament (Wild i altres, 2004).¹³

Tal com ens anuncia la contribució d'Asun López i Pablo Rivarola en aquest número, els pares poden tenir més por que el mateix adolescent, tendir a voler mantenir fixes les relacions infantils idealitzades o témer que la rebel·lió de l'adolescent el porti a deixar la casa i a abandonar-los. Poden espantar-se també davant de la pròpia ràbia enfront del desig de rebutjar el seu fill o filla, si no respon al que ells esperen i s'aparta massa dels models que voldrien transmetre i d'allò que ells havien previst.

L'enfrontament amb els pares i adults és inevitable, permet al jove sentir-se diferent i no sol tenir conseqüències greus quan en la història de les relacions ha predominat l'afecte i la tendresa. Per molt que prefereixin la companyia dels amics, les relacions familiars segueixen sent importants per als adolescents i estan clarament associades

12. AULAGNIER, P. *Los destinos del placer*. Buenos Aires: Paidós, 1979/1994.

13. WILD, L. G.; FLISHER, A. J.; BHANA, A.; LOMBARD, C. «Associations among adolescent risk behaviours and self-esteem in six domains». *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 45:8, 2004, p. 1454-1467.

a la salut mental i al sentir-se competents dels joves (Grotevant, 1998).¹⁴

2.2.3. Aconseguir el sentiment de pertinença en el grup

La pèrdua de prestigi dels pares és compensada pel del grup. El sentiment de pertinença al grup serveix de protecció davant les intenses inseguretats dels adolescents en relació amb qui són, què els està passant i on pertanyen com a individus. Els altres tenen els mateixos problemes amb els pares, escolten la mateixa música i parlen la mateixa llengua. En el grup hi assagen formes d'intercanvi social sense haver de patir-ne conseqüències: s'hi barallen, hi busquen el prestigi, hi coquetegen i hi experimenten amb el sexe. No comptar amb un grup o sentir-se no prou inclòs o exclòs d'un grup establert és motiu de gran patiment per a molts nois i noies.

En general, la vida en grup té un efecte benèfic i reassegurador, pot esdevenir però perillosa quan agafa l'estructura de banda, en la qual el que predominen són les relacions de tirania i submissió i els líders solen ser persones destructives i «actuadores», que poden tenir molt prestigi pel sol fet que s'atreveixen a allò que els altres no gosen.

3. Les característiques adolescents «normals» i «de sempre»

En un moment o altre, en un context determinat, de manera més o menys evident i amb més o menys intensitat, tots els adolescents presenten unes certes característiques i es comporten com a tals adolescents. Els problemes apareixen quan aquests «síntomes» típics, normals i necessaris interfereixen amb el funcionament d'una societat que experimenta profundes transformacions tant en l'aspecte social com el familiar i educatiu (vegeu quadre) que massa sovint fa fallida en la transmissió de valors i d'actituds i en l'acompanyament dels seus joves cap a l'adulthood. És una societat, ella mateixa adolescent, que no conté (Bion, 1967),¹⁵ que no sap on va i en la qual els adults no saben,

14. GROTEVANT, H. D. «Adolescent development in family contexts». A: Eisenberg (Ed.). *Handbook of Child Psychology*. New York: John Wiley & Sons, 1998.

15. BION, W. R. *Second Thoughts*. Londres: Heineman, 1967.

12 Què passa amb els i les adolescents?

no poden o no volen fer d'adults i fer-se càrrec de la immaduresa legítima de l'adolescent. Vegem alguns d'aquests «síntomes» que apareixen sobre un escenari continu que va des de la normalitat tenyida dels «aires dels temps» a la patologia, passant per les situacions d'exposició excessiva i massa perillosa al risc.

3.1. Les pors

L'adolescent té moltes pors: de no tenir amics i trobar-se sol a l'institut, de no estar a l'alçada en les primeres trobades amb l'altre sexe, de no ser capaç d'acabar l'institut, d'encertar l'orientació professional o d'aconseguir una feina. Són pors que va superant, sovint molt sol perquè, en moltes famílies, els adults estan també en una posició d'incertesa, que fa que els joves no puguin fer servir ni valorar allò que saben els seus pares i se sentin «fragilitzats» en els seus processos d'identificació.

Aquestes pors i incerteses i els sentiments de tristesa i depressió que les acompanyen estan a la base dels comportaments dels adolescents turbulents que creen problemes i dels quals tant es parla, però també dels problema de molts altres, que passen desapercebuts, darrere el seu aïllament i les seves inhibicions.

3.2. La desorientació temporal i el sentiment d'estranyesa davant del propi cos

El sentit del temps de l'adolescent és diferent del de l'adult. Viu en un etern present, ho vol tot al moment i vol fer-ho tot alhora: preparar exàmens, jugar amb l'ordinador, parlar pel mòbil i menjar. La personalitat i la identitat flueixen, en un cos que creix massa de pressa. Però dins d'un cos d'adult encara pot haver-hi un nen molt petit. Ja no parla de quan serà gran però el que és segur és que no vol ser petit. L'adolescent percep la incongruència entre la seva aparença i com se sent i, davant de la impressió de desbordament i que el temps el controla, fuig endavant o experimenta sentiments omnipotents en relació amb el control del temps: pensa que a ell o a ella no li passarà res i es cuida poc (o alguns gens).

3.3. L'adopció de conductes de risc

Els adolescents tenen la necessitat d'experimentar i de sentir-se omnipotents tot jugant amb el perill i cercant límits. La majoria «se la juguen» alguna vegada, però acaben per espantar-se, tot i que el fet que els nombrosos accidents facin evident que molts no ho fan. La il·lusió d'omnipotència estimulada per l'alcohol i pel fet de disposar de vehicles amb un potencial de risc elevat i accessibles per a molta gent fan dels accidents de tràfic la primera causa de mort de les persones joves.

Hi ha una minoria d'adolescents que s'exposen molt i entren en un flirteig més o menys conscient amb la mort. Entre aquestes conductes de risc, s'hi podrien situar les toxicomanies, les temptatives de suïcidi, determinats exercicis de la violència, algunes pràctiques d'esports extrems o «jocs inquietants» que poden consistir a travessar a peu una autopista, simular estrangulacions, o patinar agafant-se a un cotxe. Repetint una vegada i una altra aquesta mena de comportaments, una minoria de joves mostren la manca d'ésser, el patiment i la necessitat interior d'enfrontar-se al món per desfer-se del mal de viure, tot cercant límits per existir (Le Breton, 2003).¹⁶ Són actuacions que palesen la fallida del pensament i de la capacitat de trobar sentit i que són temptatives d'existir més que no pas de morir. Són també intents ambivalents de reclamar l'atenció de les persones que compten. Del fet que reaccionin aviat i de com s'hi impliquin aquestes persones, en pot dependre que l'adolescent acabi trobant sentit a la seva existència.

16. LE BRETON, D. «Un pari pour exister». *Les cahiers pédagogiques*, n. 411, fevrier 2003.

14 Què passa amb els i les adolescents?

3.4. La preocupació pel cos

Els canvis corporals han de ser acceptats i incorporats en l'autoimatge. Entre les nenes, l'adaptació al cos madur sembla més problemàtica que entre els nois, els quals, si bé valoren tenir un cos fort i atlètic i, cada vegada més, seguir la moda, no en solen fer un tema prioritari. Les nenes, en canvi, es preocupen per les discrepàncies que hi pugui haver entre el seu cos i els models corporals ideals, particularment estrictes i poc realistes per a les noies, promoguts per les cultures industrials occidentals. La preocupació per l'alimentació, tan freqüent entre les nenes (una de cada dues intenta reduir el seu pes a través d'activitat esportiva excessiva o mitjançant dietes) (Davies i altres, 1986),¹⁷ pot veure's també com un intent de control de les pors davant del creixement i del desenvolupament sexual. En els trastorns clínics d'alimentació, que tal com assenyala el Dr. Cornellà, requereixen un diagnòstic diferencial i acurat, aquesta preocupació per l'alimentació adquireix dimensions patològiques.

3.5. Les constants fluctuacions d'humor i d'estat d'ànim

Els adolescents es troben amb intenses pressions que arriben de dins i de fora alhora. Han de negociar les demandes i reptes que els plantegen els canvis hormonals i corporals, les fortes fantasies sexuals i somnis i creences molt fortament defensades, sense saber ben bé on aniran a parar.

Davant d'aquestes pressions i les dificultats d'afrontar-les veiem com els adolescents passen ràpidament de les expressions d'estima més enceses a l'expressió de l'odi o com, de cop i volta, reaccionen de manera molt violenta. Nens vius i moguts esdevenen de cop i volta tristos i aturats. Com a reacció davant d'impulsos molt potents que fan por i que no s'atreveixen a explorar ni saben com expressar apareixen freqüentment els sentiments d'avorriment. En casos extrems, els intents de controlar aquesta mena de sentiments poden ser molt poc funcionals i acabar compromentent l'evolució dels nois o les noies.

17. DAVIES, E.; FURNHAM, A. «Body satisfaction in adolescent girls». *British Journal of Medical Psychology*, 59, 1986, 279-287

Donar sortida a la necessitat de fer alguna cosa però no saber el què ni el per què, està sovint a la base dels comportaments violents, d'escapar-se a través de les drogues i de les conductes de risc. L'experiència sexual prematura i promíscua pot ser, per exemple, una manera de respondre a la incertesa. En gairebé tot se senten molt insegurs i ignorants, però les múltiples experiències sexuals els permeten, com a mínim, saber de què va això del sexe.

En el cas de *les drogues*, cal distingir entre la mena de droga, la funció i periodicitat del consum i l'efecte de la droga en la vida social i afectiva de l'adolescent. El consum festiu i recreatiu fet en grup a la recerca de l'efecte euforitzant del producte, que no impedeix l'activitat escolar ni els altres interessos esportius, culturals i socials no és el mateix que el de la víctima de la toxicomania per a qui el recurs a la droga és l'única sortida a sentiments ansiosos o depressius massa forts per part d'un Jo massa fràgil (Braconnier i Marcelli, 1998).¹⁸ La gran majoria de consumidors no esdevindran toxicòmans, però el 100 % dels toxicòmans han començat a consumir a l'adolescència. El problema és que la pressió al consum, l'accessibilitat a la droga, la seva perillositat, la tolerància i la manca de supervisió incomprendible dels adults fan que molts individus vulnerables es quedin pel camí i esdevinguin addictes o arrossequin per sempre seqüeles dels seus moments de desorientació.

3.6. La necessitat d'estar amb la gent de la mateixa edat

Com més la societat els col·loca de manera diferenciada i com a grup, més es protegeixen els joves en les seves subcultures juvenils i més cerquen la seguretat en espais i moments allunyats del control dels adults que senten que els hi pertanyen, com veiem en la importància dels hàbits nocturns dels joves al carrer. En el grup se senten molt més segurs i menys exigits que fora.

Les relacions de grup entre els adolescents estan mediades actualment per les noves tecnologies i els seus llenguatges. Sobretot entre els dotze i els quinze anys, el «messenger» i els missatges pels mòbils

18. BRACONNIER, A.; MARCELLI, D. *L'adolescence aux mille visages*. Paris: Odile Jacob, 1998.

16 Què passa amb els i les adolescents?

donen resposta a la gran necessitat d'estar en contacte, de constatar que l'altre s'interessa per un, de comparar-se, contrastar sentiments i experiències i d'explicar-se les darreres xafarderies. Els jocs d'ordinador i els programes de televisió són també motiu d'interès, d'intercanvis i de converses i ocupen gran part del temps de lleure de nois i noies. Els articles de S. Malo, C. Figuer, M. González i F. Casas en aquest número ens parlen de l'ús de les noves tecnologies per part dels adolescents, de l'important increment en l'accés a l'ordinador en els darrers quatre anys i de les diferències de gènere en les preferències d'unes o altres.

Les noves tecnologies serveixen per fer sentir capaços i competents als nois i noies, per compartir coneixements als quals no poden accedir els adults, reforçar les relacions entre iguals i el sentiment de pertinença a un grup. Poden ser també un refugi per a persones que es consolen amb relacions d'amistat virtuals, poden ser usats de manera compulsiva i amb un consum excessiu de temps i esdevenir una obsessió o, pitjor, una addicció. I també són, però, motiu de consum desfermat i de diferències entre els joves.

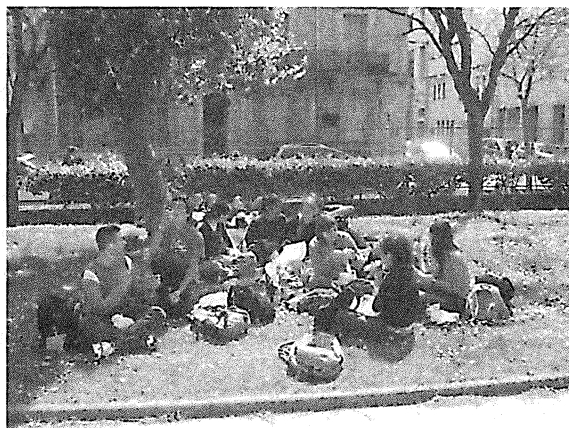
El bombardeig d'ofertes adreçades als adolescents, que conformen un grup de consumidors àvids de novetats i fàcils d'entabonar, és constant: revistes, programes de ràdio i televisió, música en tota mena de formats, moda..., adreçades només a ells. L'oferta es renova constantment: les fundes i les tonades dels mòbils, els jocs d'ordinador, les sèries de televisió... Comprar garanteix el sentiment de pertinença i fa diferent: hom és segons allò que consumeix. No tots però tenen les mateixes oportunitats ni poden comprar-ho tot i quan les diferències de poder adquisitiu són molt grans es facilita el sentiment de ser diferent i d'exclusió d'alguns nois i noies.

3.7. Les dificultats escolars

L'escola marca el pas per l'adolescència. Tot i la competència dels mitjans de comunicació, de les noves tecnologies i dels àmbits de lleure, l'escola segueix sent el principal espai de socialització i, en ella, s'hi juga gran part de l'autoestima: el noi o la noia ha de superar les comparacions i demostrar la seva competència. Normalment, tot i la freqüència de les baixades de rendiment en aquestes edats (quan s'està massa preocupat pel que és personal, el desig de saber no s'en-

laira) es recuperen i, quan «s'hi poden», acaben acomplint els objectius.

Els problemes es presenten en aquells nois i noies que no poden o no volen (simplement per manca de connexió amb l'escola) aprendre i arriben a la conclusió que això de l'escola no s'ha fet per a ells i s'instal·len en l'oposicionisme o en el passotisme. L'escola no pot «insuflar» el desig d'aprendre en general, ni en el d'aprendre allò que es pretén ensenyar, quan, per molt diverses raons, aquest no existeix o no està disponible.

Les dificultats hauran de ser analitzades i valorades en cada cas, però cal no oblidar que aquestes dificultats no tenen tan sols a veure amb la història i les possibles dificultats de cada nen, sinó també amb el fet que ens entestem a pensar que l'esdevenir adult passa per adaptar-se a un sistema educatiu tal com el que hem muntat i que la demanda que l'escola atengui degudament les necessitats individuals sense deixar de respondre a la funció selectiva que des de sempre li ha encarregat la societat, tot vetllant per la igualtat d'oportunitats, és un encàrrec certament difícil.

L'esforç adreçat a millorar l'oferta educativa i d'apropiació de recursos per al desenvolupament propi i de millora social per al conjunt de la població jove és important, però no s'ha aconseguit neutralitzar els mecanismes segregadors ni evitar el fracàs escolar, ni les desigualtats, ni l'exclusió social de part de la població jove, en especial la de nivells socioeconòmics baixos. La massificació escolar i «la socialització escolar perllongada exigeixen que els joves modifiquin la seva identitat i l'ajustin a les condicions institucionals i d'estatut de l'ofici d'alumne, amb el risc d'una ruptura amb la socialització primària i en la transmissió filial» (Perier, 2004).¹⁹ La contribució de Begonya

19. PÉRIER, P. «Adolescences populaires et socialisation scolaire: les épreuves relationnelles et identitaires du rapport pédagogique». *L'orientation scolaire et professionnelle*, 33, n. 2, 2004, 227-248

18 Què passa amb els i les adolescents?

Gasch en aquest número ens parla del malestar i el patiment de les vivències d'exclusió de nois i noies que no ho tenen fàcil per construir-se un futur i de com poden ser acompanyats pels adults.

Si tots els adolescents han de restar a l'institut fins als setze anys en un món en el qual cada vegada són més les diferents maneres d'entendre l'escola, la manera d'aprendre o la disciplina, i a l'escola cada vegada és més gran la diversitat d'idiomes d'origen i de pràctiques religioses dels alumnes i de les seves famílies, si l'escola ha d'ajudar que el noi (o la noia) surti airós de les seves tasques adolescents i no vol recórrer a l'exclusió, caldrà que garanteixi un lloc a l'alumne i accepti que hi pot haver diferents maneres de fer en cada alumne.

Alguns trajectes lamentables podrien, potser, ser evitats si els nens en general, i els que presenten dificultats o provenen de medis desfavorits en particular, poguessin sentir-se, ja des de preescolar, còmodes, confiats i cuidats a l'escola.

3.8. La transgressió i la recerca del límits

La problemàtica de la violència entre els joves és motiu constant de preocupació i provoca qüestionaments. Es tracta d'una problemàtica complexa (Sellarès, 1997-98)²⁰ en la qual conflueixen variables individuals, familiars, escolars i socials. En última instància hi trobem però una vegada més la societat adulta que no pot contenir (Bion, 1967)²¹ el malestar dels joves davant d'una societat en la qual el marc i la «lleï» que se suposa que els hauria de cuidar no els cuida prou. No hi ha una crisi de valors (vegeu quadre) sinó en la transmissió de valors

20. SELLARÈS, R. «La violència juvenil. Dimensiones para su análisis». *Prevenció*. 1997.

SELLARÈS, R. «Violència i escola». *Perspectiva Escolar*, 1998.

SELLARÈS, R. «Violence in School Context». *Revista de la FAETT*, 1998.

SELLARÈS, R. *Violència o violències? a l'escola*. Palma de Mallorca: Fundació «La Caixa», 1998.

SELLARÈS, R. *Família i violència*. Jornades sobre Violència i Societat. Girona: Col·legi de Psicòlegs, 1999.

SELLARÈS, R. «La violència altra vegada». *Perspectiva Escolar*, febrer 1999.

21. BION, W. R. *Second Thoughts*. Londres: Heineman, 1967.

(Sellarès, 2002).²² Els professors estan desbordats per alguns alumnes que boicotegen les classes i es lamenten de la manca de col·laboració de les famílies. Sovint la permissivitat de casa entra en conflicte amb les exigències de l'escola i l'escola esdevé l'únic lloc estructurat contra el qual hom pot actuar a la recerca d'algun adult que posi límits.

Les famílies es mouen en la tensió entre la percepció adolescent (i no tan sols adolescent) que cal passar-ho bé com tothom i les restriccions imposades per la necessitat de l'èxit escolar, el resultat del qual (diplomes, títols...) es veu com a indispensable per garantir la continuïtat de status o l'ascens social familiars i per poder accedir als béns de consum. Les dificultats per posar límits són resultat de la incertesa i del funcionament del «campi qui pugui».

La transgressió, la confrontació i la recerca de límits són funcionals i necessàries a l'adolescència. Amb la provocació i la rebel·lió expressa la demanda d'ajuda. En la seva recerca de seguretat, l'adolescent jove necessita polaritats: els bons i els dolents, el tot i el res, el recurs a les ideologies com a suport de la fragilitat i justificació de determinats comportaments... Necessita també adults que acceptin la confrontació i que es deixin posar a prova.

«Es tracta d'afrontar el desafiament i de canviar la comprensió per la confrontació. La confrontació significa que una persona madura s'imposa i exigeix el dret de tenir un punt de vista personal que compti amb el suport d'altres persones madures.» (Winnicott, 2003)

Què passa quan l'adult no fa d'adult madur que es fa càrrec de la immaduresa (que no vol dir que moltes vegades l'adolescent no tingui la raó) sana i necessària i inevitable de l'adolescent? Doncs que les coses es desborden i no se sap com redreçar-les.

4. Per concloure

Els adolescents estan massa aïllats del món real i massa poc compromesos amb la seva vida futura. La responsabilitat del que passa

22. SELLARÈS, R. «¿Por qué es tan difícil poner límites?». *Aula de Infantil*, 9, 2002, 0-6.

20 Què passa amb els i les adolescents?

amb els adolescents és dels adults, sobretot d'aquells que no volen saber res del risc que corren els joves ni d'avançar la seva entrada a la vida adulta i a les responsabilitats. Tal com planteja el Dr. Cornellà, als adolescents, se'ls ha d'anar a trobar. Els pares són els responsables dels seus fills i han de respondre per ells. Els altres adults no poden ocupar el lloc dels pares ni el dels amics.

Posar límits és bàsic, però caldria també treballar sobre les causes de les problemàtiques adolescents i fer polítiques preventives, que sobretot en casos de risc s'iniciessin a la infància, i impliquessin les famílies i les escoles.

Cal repensar la secundària per tal que estigui més propera als alumnes i se centri no tan sols en el que cal ensenyar, sinó també en el que poden i han d'aprendre els diferents alumnes. Les dificultats no tenen perquè convertir-se en una característica estàtica dels nens o de les famílies; el comportament és dinàmic i canvia constantment. Hi ha nois i noies que viuen en situacions molt difícils i se'n surten, sobretot si són ajudats per adults que fan d'adults i es comprometen, tal com ens explica Begonya Gasch.

Per molt aparatoses que puguin ser les dificultats, no es justifiquen els judicis desqualificadors que estigmatitzen i poden acabar resultant profecies que s'autocompleixen.

Els autors analitzen com viuen els pares i les mares la relació amb els fills adolescents i els temors que tenen a tot allò que pugui afectar la vida dels seus fills. De quina manera han de ser-hi, com garantir la presència i, alhora, respectar l'espai de llibertat que han d'anar construint? Com viuen els seus silencis i els seus comentaris abruptes? Com fer-ho sense reconèixer les pròpies pors?

Totes les pors..., la por

Si a través dels mitjans de comunicació ens assabentem que un experimentat explorador ha desaparegut en l'espessor de la selva amazònica, el fet ens causa sorpresa, però no es genera en nosaltres cap temor empàtic, simplement lamentem la situació i girem full. En canvi, si la notícia es referís a un nen de pocs anys que s'ha extraviat a la ciutat, això, d'una manera o altra, ens afectaria i gairebé immediatament pensàriem en les terribles desgràcies que podrien caure sobre la criatura. L'espant que pot provocar-nos troba la base, si som mitjanament sensibles, en dos aspectes centrals: l'estat vulnerable del nen i la maldat dels éssers humans que poden estar a l'aguait (ens atemoreixen fins i tot més que els animals salvatges de l'Amazones).

Mentre els nostres fills i filles són petits, aquests aspectes no ens afecten gaire; prenem totes les precaucions necessàries perquè no estiguin sols i, en la mesura del possible, res de dolent pugui passar-los. Amb aquesta disposició d'ànim vam elegir parvulari, escola, cangurs, esplais, places, biblioteques, etc. Tot això amb la nostra atenta mirada, mentre ells van creixent i depenent de nosaltres com els seus únics referents vàlids, els seus protectors. A mesura que el temps transcorre i ells arriben a nou-dotze anys, la nostra preocupació no és tan elevada, ja que considerem que s'ocupen d'ells mateixos i l'exemple que

Asun López

Carretero

Pablo Rivarola

Padrós

22 Què passa amb els i les adolescents?

han anat prenent de casa és suficient perquè es trobin bé i sense problemes.

Amb tot, a mesura que la seva edat avança una mica més i arriben a l'institut, tot el que semblava estar controlat sofreix un canvi notable. Sembla com si el nostre fill adolescent fos aquell nen que es perd en la ciutat, i és precisament en aquest moment quan adquireixen sentit per a nosaltres els temors per la seva vulnerabilitat i les persones que poden estar a l'aguait per fer-los mal. Els possibles perills són molts i tenim la lleugera sospita que els joves no són conscients de tot el que els pot passar. Pensem en les drogues, la violència, el sexe, les malalties, etc., milers de possibles enemics que esperen aquells joves que ni tan sols coneixen aquest nou món al que estaran exposats. Allí estan les nostres pors, la sensació que una vegada que els autoritzem a sortir amb els seus amics i amigues a la nit no podrem socórrer-los, ni estar al seu costat, ni aconsellar-los, ni defensar-los. No podrem fer res, només esperar que tornin a casa.

Les nostres pors de pares i mares s'activen en aquells moments que hem de començar a reconèixer la seva futura independència, les seves possibles decisions, les seves accions sense el nostre consentiment, els seus gustos i, per un instant, mentre ens diuen que sortiran amb els seus amics, amb les claus de casa ja a la mà, ens ve la imatge que conservem d'ells sent petits i indefensos, quan no sobrepassaven la nostra cintura, quan la seva dependència era absoluta. Abans ens contaven els seus somnis, parlaven dels seus amics durant el sopar, evitaven estar lluny de nosaltres, ens mostraven els seus dibuixos i ens regalaven cada nou descobriment amb tota la seva gran sorpresa; tot això era abans. Ara, gairebé no sabem el nom dels seus companys de classe, ni reconeixem la música que escolten, ni sabem si han tingut relacions sexuals o han fumat alguna cosa amb els seus amics. Gairebé es pot dir que no coneixem l'adolescent que conviu amb nosaltres.

Aquest desconeixement, hem d'admetre-ho, en alguns moments pot ser bo, perquè ens evita maldecaps i mentre ells ens mostrin el seu costat amable no tenim temors ni culpes per no haver estat allí durant el seu creixement. Però quan notem que alguna cosa no va tan bé, la desesperació s'apodera de nosaltres i pretenem que d'un moment a un altre ells ens revelin tota la seva vida, ens ho expliquin tot, però això és molt difícil, fins i tot ho és per a un adult.

Són aquestes situacions, on la relació amb els fills adolescents adquireix un altre caràcter, quan els pares i mares intenten buscar línies d'aproximació, llocs comuns de contacte, temes que els vinculin, però les pors a no fer el que és correcte es transformen en un nou obstacle, pors que paralitzen i no permeten pensar amb claredat les respostes que anem oferint.

Tant en l'espai terapèutic com en els seminaris de pares i mares que portem a terme, observo el paper d'aquesta por i com a poc a poc es va apoderant de l'entorn familiar sense que se'n pugui tenir consciència, ja que no es tracta d'un temor concret (les noves amistats, el fracàs escolar, les relacions sentimentals, etc.), sinó que és una por inespecífica a tot el que pugui afectar-los en aquest període de la seva vida.

Hi ha un conte de Y. Mishima, intitulat «La perla», que exemplifica molt bé el que succeeix quan alguna cosa que incumbeix a tot el grup no és dit. En aquest conte cinc amigues es reuneixen a prendre el te com fan de manera habitual, però en aquesta ocasió a causa d'un

24 Què passa amb els i les adolescents?

desgraciat error una perla molt apreciada de l'amfitriona cau i es confon amb un terròs de sucre del pastís per a una de les amigues. Totes les noies saben l'existència de la perla, i també la seva desaparició, però cap no s'atreveix a parlar-ne: la propietària no vol culpar les seves amigues, perquè no està segura d'això. Qui confon la perla amb el sucre no s'atreveix a dir-ho perquè es pensa que no la creuran, i les altres especulen sobre la base dels seus prejudicis sobre la destinació d'aquesta joia. Aquesta situació, que s'ha produït de manera atzarosa, ha dut un grup íntim d'amigues a caure en la desconfiança i el silenci.

De la mateixa manera, la vida privada de l'adolescent sol ser motiu de silencis: no preguntem per temor d'envair la seva intimitat, o preguntem sense saber escoltar (ja que pressuposem que no ho diuen tot) o intentem esbrinar una mica de la seva vida per mitjà d'altres fonts (professors, amics, altres pares i mares, etc.).

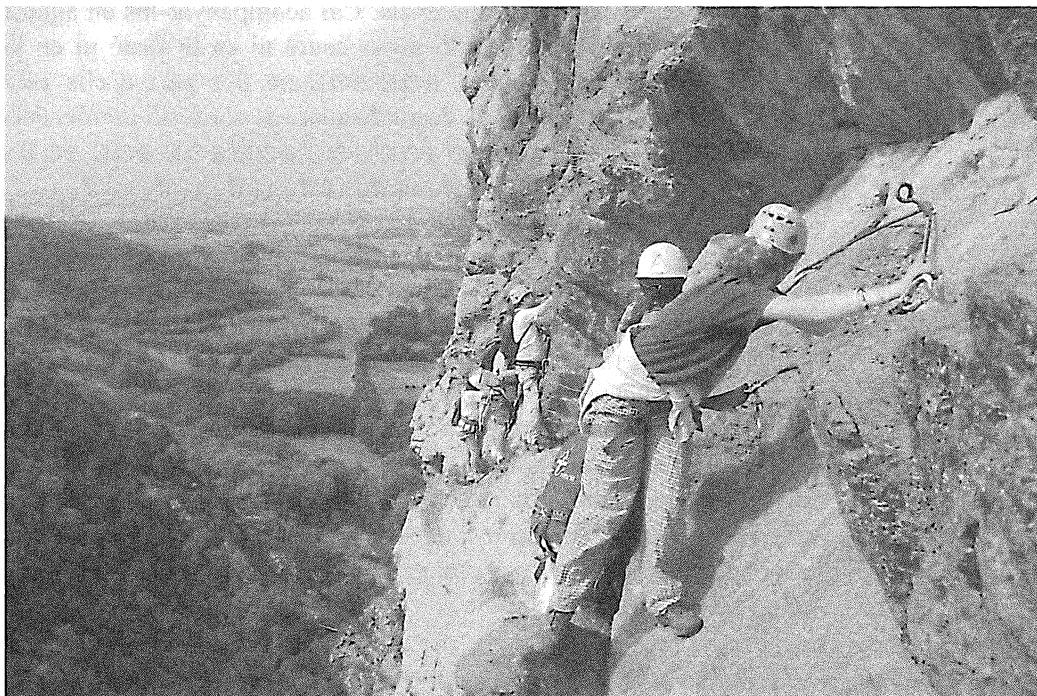
La veritat és que són les nostres pròpies pors com a adults les que generen les distàncies i afavoreixen el silenci, pors que ells perceben i per això eviten incrementar-les ocultant els seus propis temors.

L'única manera d'ajudar-los en el seu procés maduratiu és sent presents quan ens necessiten.

Com ser-hi...?

Però com garantir aquesta presència i alhora respectar l'espai de llibertat que han d'anar construint? Com vivim mares i pares aquests moviments d'independència, moltes vegades insegurs quan no agressius? Com viure els seus silencis o els seus comentaris abruptes? Com fer-ho sense reconèixer les nostres pròpies pors?

Aquestes pors es fan tangibles i se'ns desapareixen en els moments que directament demanen la nostra intervenció: quan ens demanen permís per fer una activitat (una sortida, un viatge); quan ens demanen una opinió sobre una situació (alguna cosa que ha passat a la seva amiga), o sobre el seu futur. És a dir, quan es juga quelcom que té a veure amb una decisió i amb el nostre paper en ella. Es creen situacions tibants en les quals si ens deixem endur per les nostres pors es pot anar fàcilment de l'evitació a la confrontació. L'evitació duu fàcilment a la

permissivitat i la confrontació a la rigidesa, totes dues actituds males companyes de viatge. Potser aquestes intervencions no són de vegades una demanda explícita per part d'ells i això fa més difícil la nostra resposta. Però quina és la seva demanda? Si escoltem atentament, tot i la seva confusió podem veure que ells i elles ja no busquen una protecció i una atenció com quan eren nens. Ara ens demanen una resposta com a persones adultes, ens estan demanant que pensem el millor per a ells. I què és el millor per a ells? Que els ajudem a escollir, sense cap certesa, però encara així és necessària la nostra opinió, la nostra presència, perquè aprendran a decidir cada vegada més amb el seu criteri, criteri que ha d'anar sent propi.

Cal que correm aquest risc, però junts. Quantes vegades he viscut la complexitat d'un sí o un no! Perquè no es tracta ja d'un límit exterior, sinó que les nostres paraules i actituds els vagin donant elements per a anar prenent les seves pròpies decisions. Alguna cosa en nosaltres, com a mares i pares, també ha de canviar. Hem d'abandonar aquest món de certes, de seguretats, que aparentment és la infància per fer

26 Què passa amb els i les adolescents?

una aposta per la seva independència. Cal acompanyar-los en aquest procés d'acostament i separació sense caure ni en la fusió ni en la desconexió. Perquè aquesta independència per part d'ells està carregada també de temors, de dependències, de confusió i molts dels seus comportaments a casa ho posen de manifest (desordre en les seves coses, poca col·laboració, silencis carregats de paraules).

Es tracta de fer que la nostra presència sigui real, però conservant una distància, sense envair el seu espai. Se'ns ha ocorregut una metàfora, quan preparàvem aquest escrit, per explicar aquesta presència. S'assembla a quan sortíem de l'habitació del nostre fill petit perquè aprengué a dormir sol, però li deixàvem el llum encès. Els fantasmes com les incerteses de la vida segueixen, però es fan més suportables. Aquesta llum encesa és el que podem donar als nostres fills i filles perquè il·luminin el seu propi camí, la resta correrà de la seva part. Per això en la meva experiència he pogut comprendre que és bo intentar mantenir un diàleg sense esperar que les situacions superin les nostres possibilitats.

Si la nostra filla ens parla d'una amiga que s'ha quedat embarassada, no hem de precipitar-nos i aclaparar-la amb criteris moralistes o repressius guiats pels nostres temors. Es tracta d'entendre la situació i opinar tractant de crear ponts, encara que mantenint els nostres propis criteris, criteris que la puguin ajudar en aquest camí de llums i d'ombres.

Educar ens és fàcil i no cal donar mai res per descomptat. Per això compartir decisions amb altres pares i mares pot ajudar-nos a tenir una visió més àmplia i a sortir de les fronteres de la nostra solitud.

Ja saps on sóc?

En aquest sentit, tal com apuntàvem més amunt, des de l'Institut Municipal d'Educació, hem creat¹ uns espais de formació per a mares i pares reconeixent aquesta necessitat de compartir inquietuds, de

1. Seminaris de mares i pares organitzats des del projecte d'educació en valors en col·laboració amb el Consell Escolar Municipal i els districtes de la ciutat de Barcelona.

Per a informació dirigi-vos a: alopezcarr@mail.bcn.es o privarola@menta.net

posar cara a les nostres pors. Es tracta de crear un lloc de paraula on totes aquestes preocupacions siguin nomenades i el nostre paper com a dinamitzadors en aquest acompanyament sigui el de reconvertir aquesta experiència en un saber. Un saber que parteix de l'experiència quotidiana, però que va més enllà. Un saber en el qual allò emocional i allò racional estan estretament imbricats. Un saber que no busca certeses, sinó que obre interrogants i descobreix nous contorns de la realitat. Un saber que es relaciona també amb la teoria mitjançant la nostra intervenció, però que no parteix d'ella, sinó de l'elaboració de l'experiència de tots i cadascun dels components del grup. Per això cada seminari és nou i obre horitzons que depenen de les necessitats del grup.

Creiem que la bona acollida que han rebut –s'estan duent a terme en la majoria de districtes de Barcelona– és precisament perquè pares i mares s'hi senten protagonistes i alhora acompanyats i reconeguts en aquesta tasca d'educar. I és que educar es juga en les distàncies petites, en la vida real, que és on es va perfilant aquesta relació amb

En aquest article pretenem donar una visió de com han canviat els hàbits dels adolescents en l'entorn d'una tecnologia com el mòbil. Explorarem com els/les adolescents s'han convertit en els grans usuaris de les TIC; com les noves tecnologies han influït en les relacions intergeneracionals i en la comunicació; i, finalment, examinarem fins a quin punt les noves tecnologies són importants per la vida d'alguns joves.

El telèfon mòbil: un ràpid canvi tecnològic i també de relació¹

Sara Malo

*Cristina
Figuer*

*Mònica
González*

Ferran Casas

Institut de Recerca
sobre Qualitat de
Vida. Universitat
de Girona

Presentació

Actualment vivim immersos en una societat caracteritzada per un canvi social accelerat i continu. Per aquest motiu no és d'estranyar que els i les adolescents d'avui dia també canviïn d'una manera més ràpida.

La nostra societat es caracteritza pel gran flux d'informació que els éssers humans rebem contínuament i, alhora, intercanviem entre nosaltres. Gran part d'aquesta informació ens arriba pels diferents mitjans audiovisuals i les noves tecnologies que estan en contínua expansió. Uns dels més importants consumidors de noves tecnologies dins de l'ampli ventall de possibilitats que se'ns ofereix actualment són els i les adolescents.

1. Investigació desenvolupada a partir del projecte «La influència de les tecnologies de la informació i la comunicació en la vida de nois/es i adolescents, i estudi de les interaccions i la comunicació que mantenen amb els adults», finançat pel Ministeri de Ciència i Tecnologia i el Pla Nacional d'Investigació Científica i Innovació Tecnològica, amb número de referència BSO2002-03180.

Els estudis sociològics constaten que fa uns deu anys només uns quants –generalment, aquells amb més possibilitats econòmiques o per necessitats laborals– disposaven d'ordinadors, mòbils i altres aparells. Avui dia, gairebé la majoria de la població però sobretot adolescents, tenen un telèfon mòbil propi. En una recerca feta el 2001 amb una mostra de tot Catalunya, es posava en relleu com un 68 % tenia un telèfon mòbil propi.² Dos anys després, a finals de 2003, aquestes xifres havien ja augmentat notablement: el 80,8 % dels nois i noies d'entre dotze i setze anys en tenia.³

La recollida de dades que presentem aquí va ser feta el 2003 a partir d'una mostra d'instituts de les comarques de Girona, Tarragona i Lleida que, presos globalment, es pot considerar que tenen una població força representativa de la població d'adolescents entre dotze i setze anys del conjunt del territori. Així, la mostra és composta per 1936 adolescents (47,6 % nois i 52,4 % noies) amb una edat mitjana de 13,93 anys (dt = 1,26). El qüestionari que es va administrar incloïa preguntes dirigides a explorar diferents activitats, opinions i avaluacions relacionades amb sis mitjans audiovisuals (televisor, ordinador, Internet, videoconsola, videojocs per a l'ordinador i telèfon mòbil).

En aquest article pretenem donar una visió de com han canviat els hàbits dels adolescents en l'entorn d'una tecnologia com el mòbil. Explorarem com els/les adolescents s'han convertit en els grans usuaris de les Noves Tecnologies de la Informació i la Comunicació (NTIC), i en molts casos han superat els mateixos adults; analitzarem com les noves tecnologies han influït en les relacions intergeneracionals i en la comunicació; i, finalment, examinarem fins a quin punt les noves tecnologies són importants per la vida d'alguns joves.

2. AMORÓS, P.; BUXARRAIS, M. R.; CASAS, F. *La influència de les tecnologies de la informació i la comunicació en la vida dels nois i noies de 12 a 16 anys*. 2002 (Versió electrònica a: <http://www.ciimu.org/cat/publicacions/cos1.phtml>)

3. CASAS, F.; GONZÁLEZ, M.; FIGUER, C.; MALO, S.; ALSINET, C.; SUBARROCA, S. «The penetration of audio-visual media in adolescents' cultures in Spain between 1999 and 2004: its use at home, school and at friends». Dins: *Childhoods 2005*. Oslo (Noruega): 29 de juny-3 de juliol, de 2005.

Algunes dades sobre el mòbil: usos i funcions que els adolescents fan d'aquesta tecnologia

En un estudi semblant al que ens estem referint, fet a Catalunya el 1999, ni tan sols es va plantejar recollir dades sobre el telèfon mòbil perquè tot just començava a ser «moda» entre aquest grup d'edat. Ara sembla que els joves consideren que el domini de les habilitats tecnològiques i comunicatives de la telefonia mòbil és una exigència de la societat de la informació. De ser un símbol d'estatus fa uns anys, ha passat a convertir-se en un eina de la vida diària, o a ser un accessori estàndard de tots els ciutadans i una expressió d'estil personal de la manera de viure.

D'altra banda, hem pogut observar en ambdues recollides de dades com, a diferència d'altres tecnologies com l'ordinador o Internet, són les noies les que en percentatges més elevat disposen d'aquest aparell, en comparació amb els nois. Els resultats obtinguts posen en relleu com les noies prefereixen aquesta tecnologia per damunt de les altres cinc explorades en aquest estudi (televisor, ordinador, Internet, videoconsola i videojocs per a l'ordinador).

Els joves catalans no només utilitzen el seu mòbil, sinó que també és freqüent que utilitzin algun altre mòbil de casa seva (68,1 %). Els nostres resultats també ens mostren com «la cultura juvenil del mòbil» s'ha estès a diferents contextos socials, en els quals els joves mantenen i amplien les seves xarxes de relacions socials. Aproximadament un 40 % de la mostra manifesta que fa servir algun mòbil no propi fora de casa seva: a l'escola, a casa dels amics o a casa d'algun familiar.

El mòbil, com a equipament multimèdia, permet als adolescents fer múltiples activitats. Inicialment, el mòbil va ser concebut per poder fer trucades des de qualsevol indret o lloc. Actualment, els accelerats canvis de la nostra societat i la ràpida adaptació dels joves a aquests canvis, sobretot en el camp de les tecnologies, ha fet possible l'aparició de diverses modalitats de comunicació no basades únicament en la veu. El mòbil ha permès als nois i noies comunicar-se per text amb els missatges breus o comunicar-se visualment a través de les fotografies i els vídeos. Però, potser, el més rellevant de tot això és que ho poden fer des d'on vulguin i en temps real. Els nois i les noies, l'any 2003, manifestaven usar el mòbil preferiblement per enviar missatges breus

i per quedar amb els amics. Tot i que els nois també utilitzen el mòbil per comunicar-se, les noies són les grans usuàries dels SMS (missatges breus).

Canvis de relació i comunicació

Hi ha diferents formes i eines per mantenir –i gaudir– de les relacions socials i la comunicació. Els adolescents veuen el telèfon mòbil com una forma nova de relacionar-se i comunicar-se. És un element que facilita les seves relacions, els permet més intimitat en les converses amb els amics o amigues i els facilita manifestar coses que, potser, en altres tipus de situacions no farien.

Els resultats d'aquests i d'altres estudis apunten que, durant l'adolescència, la comunicació amb el grup d'iguals i, en concret, la comunicació referent a les diferents coses que es poden fer o veure

32 Què passa amb els i les adolescents?

amb els mitjans audiovisuals explorats és bàsica. Abans d'aquest període, els progenitors i la família constituïen el centre primordial. Durant els anys de l'adolescència, els iguals es converteixen en l'eix central en el món de l'individu. Quan preguntem amb qui parlen de les coses que més els agraden de les que fan o miren als mitjans audiovisuals en general, la majoria de nois i noies manifesten que parlen o es comuniquen més sovint amb els amics o amigues de la mateixa edat, després amb els més grans i en tercer lloc amb els germans o germanes. Amb els adults en general, és a dir, amb els progenitors –menys amb el pare que amb la mare– i els professors i les professores són amb els qui menys freqüentment parlen sobre les diferents activitats que desenvolupen amb els diversos mitjans audiovisuals explorats (la televisió, els ordinadors, Internet, les videoconsoles, els jocs d'ordinador i el mòbil).

Tanmateix, les preferències entre nois i noies a l'hora de parlar sobre els mitjans audiovisuals no són les mateixes. Els resultats ens han mostrat com hi ha diferències estadísticament significatives en la freqüència de la comunicació amb els amics i amigues de la mateixa edat i amb la mare. És a dir, són les noies les que més sovint parlen d'aquests temes amb els amics i les amigues de la mateixa edat, en comparació amb els nois. Parlar amb la mare és significativament més freqüent en el cas de les noies, ja que els nois manifesten parlar més freqüentment amb el pare i després amb la mare.

Hem observat també com el fet de tenir mòbil o no tenir-ne pot influir en els joves a l'hora de parlar sobre els diferents mitjans audiovisuals explorats. Per tant, segons els resultats són els joves que tenen mòbil propi els qui en parlen més sovint amb els amics o amigues –ja siguin de la mateixa edat o més grans– mentre que els qui no en tenen parlen més freqüentment amb els germans.

La importància del mòbil en la vida dels adolescents

Un altre dels aspectes que hem abordat en aquesta recerca és com els joves avaluen la importància –facilitat– o dificultat de viure sense el telèfon mòbil. Si comparem el mòbil amb la resta de tecnologies estudiades (la televisió, els ordinadors, Internet i els videojocs), podem

veure com aquest aparell apareix com el tercer mitjà amb el qual els nois i noies senten que és més difícil viure sense tenir-ne. Per davant del mòbil, els joves manifesten que els seria molt difícil viure sense els ordinadors i la televisió. Internet i els videojocs no són dos mitjans indispensables per als joves, ja que consideren que els seria fàcil viure sense ells. Tot i que la televisió es pot considerar una «vella» tecnologia, tot apunta al fet que és un mitjà audiovisual molt important per als adolescents entre dotze i setze anys. L'ordinador i el mòbil són dos mitjans que possibiliten als joves estar en continu contacte amb la seva xarxa de relacions socials i expandir-la. Sabem que el mòbil –a través de les seves diferents utilitats com els SMS o els diferents rituals que usen els joves com les trucades perdudes– i l'ordinador –a través d'Internet i del *messenger*– possibilita obtenir una resposta immediata de l'altre.

Això no obstant, els nois i les noies no avaluen aquest aspecte de la mateixa manera. En l'aspecte més descriptiu, hem pogut observar com els nois consideren que, per sobre de la resta de mitjans explorats –els ordinadors, Internet, els videojocs i el mòbil–, la televisió és un mitjà molt important de les seves vides i, en canvi, situen el mòbil a la cua de la llista de mitjans. Pel que fa a les noies, valoren el mòbil com el mitjà audiovisual més important per a les seves vides per aspectes que anteriorment hem comentat referents a la necessitat de mantenir la xarxa social amb el grup d'iguals. Si tenim en compte les diferències estadísticament significatives, els resultats ens mostren com les noies consideren que els resulta significativament més fàcil viure sense els videojocs i més difícil viure sense el mòbil.

Conclusions

A finals del segle XX, especialment a les zones industrialitzades com Europa, hi va haver un ràpid i momentani creixement en el nombre d'usuaris de telèfon mòbil, especialment entre els nois i les noies més joves. Des de la perspectiva dels adolescents, el telèfon mòbil els proveeix d'una nova flexibilitat, independència i privacitat en la comunicació interpersonal. Els joves poden comunicar-se els uns amb els altres de manera directa, sense haver de demanar ni tenir en compte cap permís dels pares, en qualsevol moment del dia o de la nit. D'altra banda, el mòbil també els permet escapar-se del control del

34 Què passa amb els i les adolescents?

pare i la mare, com també expandir les seves xarxes socials i mantenir les antigues. Per tant, estan emergint noves formes de relació i cultura juvenils entorn del telèfon mòbil.

Al llarg d'aquest article hem pogut comprovar com, efectivament, estem vivint en una societat immersa en importants canvis tecnològics que afecten les nostres vides quotidianes i les nostres relacions interpersonals. Aquests canvis, els podem veure reflectits en molts àmbits de la vida, però, sens dubte, un dels més sorprenents el podem observar en la vida dels adolescents. Com ja hem comentat a l'inici, avui dia es considera els adolescents com un dels més importants consumidors de les anomenades NTIC. Alguns autors⁴ argumenten que els joves que han nascut durant els anys noranta estan immersos en un món d'imatges electròniques i de realitat virtual, un món que aquests anomenen «cultura tecnològica». Aquesta «cultura tecnològica» existeix com una part natural de les seves vides. Altres investigadors suggereixen que els nois i les noies d'avui passen la major part del temps en ambients electrònics i parlant amb els amics.⁵

Quant a l'ús i la disponibilitat de mòbil, les noies s'han mostrat més entusiasmades que els nois per aquesta nova tecnologia. La majoria dels estudis⁶ mantenen que hi ha diferències de gènere en l'ús del mòbil. Els nois l'utilitzen més per a finalitats recreatives i no de comunicació. Mentre que les noies utilitzen el mòbil com a part de la seva cultura de comunicació, fan més èmfasi en la comunicació i són grans usuàries de l'SMS. A més, el manteniment dels llaços familiars i de les amistats normalment són activitats més femenines. Per tant, les xarxes socials femenines –i per extensió de les noies adolescents– són més àmplies i més complexes que les dels homes.⁷

4. GREEN, B.; REID, J.; BIGUM, C. «Teaching the Nintendo generation? Children, computer culture and popular technologies». Dins: A. S. Howards (ed.), *Wired up: young people and the electronic media*. London: UCL press, 1998.

5. SHEFF, D. *Game over: Nintendo's battle to dominate an industry*. Londres: Hodder and Stoughton, 1993.

6. MANTE-MEIJER, E.; PIRES, D. «El uso de la mensajería móvil por los jóvenes en Holanda. Juventud y teléfonos móviles». Dins: *Revista de estudios de juventud*, 57, 2002, 47-58.

7. LING, R. «Los escenarios del teléfono entre los jóvenes». Dins: *Estudios de Juventud*, 46, 1999, 67-79.

Alguns estudi previs posen de manifest que hi ha diferències de gènere a l'hora d'interactuar amb alguns mitjans. En un estudi dut a terme a Suïssa⁸ van trobar que els nois entre sis i quinze anys miraven més la televisió que les noies, escoltaven més la ràdio, anaven més sovint al cinema i llegien més còmics; mentre que les noies llegien més llibres i revistes que els nois i, a mesura que s'anaven fent grans, escoltaven més música. En un altre estudi sobre nois i noies de Flandes, titulat «Els nois seran nois i les noies seran noies»,⁹ s'observa que hi ha diferències en el patró d'ús dels mitjans que augmenta amb l'edat. En aquest cas, els nois dediquen més temps als jocs electrònics, mentre que les noies llegeixen més i escolten més música.

Per concloure, és important destacar que no només hi ha diferències de gènere a l'hora d'interactuar amb els mitjans audiovisuals. Els mitjans també estan lligats amb la vida familiar i la comunicació que s'estableix entre els membres de la família. Tot apunta cap al fet que les noves tecnologies, fins al moment, contribueixen poc a millorar les relacions familiars i, en concret, la satisfacció manifestada pels joves en parlar d'aquests temes amb els seus progenitors. Els nois i les noies estan més satisfets quan parlen amb els amics, de la mateixa edat o més grans, sobre el què fan o miren amb els mitjans que no pas amb els adults (pare, mare i professors). Aquesta baixa satisfacció manifestada pels nois i noies podria ser atribuïda a una manca de comunicació fluïda i a una incomprensió en l'ús i entreteniment dels mitjans per part dels progenitors; sense deixar de banda que sovint es dona poca importància, o fins i tot es desestima, el paper dels fills o les filles com a instructors dels pares en l'ús de les noves tecnologies. Cal que tots els subsistemes de la família (parental i filial) aprenguin a conviure amb les tecnologies i aprenguin conjuntament a utilitzar-les; d'aquesta manera milloraran les seves relacions i la comunicació.

8. ROSENGREN, K. E.; WINDAHL, S. *Media matter: TV use in childhood and adolescence*. Norwood, NJ: Ablex, 1989.

9. ROE, K. «Boys will be boys and girls will be girls: changes in children media use». Dins: *Communications. The European Journal of Communication Research*, 23 (1), 1998, 5-25.

A partir d'un recull de dades, els autors mostren com l'ús de les tecnologies de la informació i de la comunicació s'ha estès ràpidament entre la població adolescent amb una gran influència en la seva vida i en els canvis de relació i de comunicació que es deriven del seu ús.

El món adolescent en l'entorn de l'ús de l'ordinador i Internet

*Cristina
Figuer*

*Mònica
González*

Sara Malo

Ferran Casas

Institut de Recerca
sobre Qualitat de
Vida. Universitat
de Girona

Presentació

Les noves tecnologies audiovisuals influeixen en la nostra vida quotidiana, el nostre estil de vida, la manera com passem el temps lliure i, fins i tot, la manera com ens relacionem i comuniquem amb els altres. Com no podia ser d'una altra manera, les generacions més joves són les que més ràpidament han assimilat aquests canvis tecnològics com també els canvis socials que se'n deriven. La fascinació que els nostres adolescents senten pels mitjans audiovisuals els ha portat a dominar i a ser generalment molt més competents que la mitjana dels adults del seu entorn en aquest terreny.

A més, la generalització d'aquests mitjans els ha anat fent assequibles a pràcticament totes les butxaques i la seva adquisició ha deixat d'estar motivada per la necessitat i ha passat a ser una qüestió lúdica. I és aquí on els i les adolescents entren en escena i es converteixen en els membres de la família que provoquen la compra d'equipaments informàtics cada cop millors per a la llar.

Actualment, disposar a casa d'un ordinador o de connexió a Internet ja no és de privilegiats, sinó que aquests mitjans s'han fet un lloc a les

llars i, a poc a poc, es converteixen en equipaments habituals, com va passar amb la televisió o l'equip de música.

Durant els darrers sis anys ens hem interessat per l'ús que els i les adolescents fan d'aquests mitjans i quin impacte té aquest ús en el seu món, la seva relació amb els iguals i la seva relació amb els adults. Aquest interès ens va portar a elaborar un qüestionari amb preguntes dirigides a explorar diferents activitats, opinions i avaluacions relacionades amb diferents mitjans audiovisuals, i que va ser administrat els anys 1999, 2001 i 2003 a mostres representatives d'estudiants d'ESO de les quatre províncies catalanes.

En aquest article exposarem un resum de les dades que hem anat obtenint aquests anys. Ens mostren l'evolució que ha experimentat els darrers temps el fet de disposar a casa d'ordinador i Internet per part dels i de les adolescents.

Unes quantes dades

Les dades obtingudes ens mostren un gran increment en sols quatre anys tant de la presència a casa, com de la propietat de l'adolescent, increment que es produeix tant entre els nois com entre les noies.

Mentre que l'any 1999 podíem trobar ordinador en el 78,5 % de les llars dels i de les adolescents del nostre estudi, i Internet en el 23,2 %, l'any 2001 el 84,3 % dels nois i noies deien tenir ordinador a casa i el 49,3 % Internet.

Davant la convicció que l'ús d'aquests mitjans no es dona únicament a la llar, sinó també a l'escola, a casa d'amics i familiars i a llocs com biblioteques o cibercafès, en la recollida de dades del 2001 vam demanar dades sobre el seu ús, independentment del lloc on s'utilitzés i, fins i tot el 2003 vam decidir no preguntar si en tenien a casa, perquè ja suposàvem que serien molt poques les llars on havent-hi l'equipament, el noi o noia no l'utilitzaria.

Així doncs, el 92,4 % dels i les adolescents de l'estudi manifestaven utilitzar l'ordinador en algun lloc l'any 2001, mentre que en el 2003 eren el 94,9 %. En el cas d'Internet, el seu ús va augmentar del 65,8 % al 88,3 % entre aquests dos anys.

38 Què passa amb els i les adolescents?

Pel que fa a la propietat d'aquests equipaments, l'evolució a l'alça també és clara. El 1999, un 45,3 % dels nois i noies que disposava d'ordinador a casa considerava que almenys un dels ordinadors que hi havia era seu, i aquest percentatge augmentava fins al 52,9 % el 2001 i fins al 69,7 % el 2003). D'altra banda, el fet de considerar-se propietari o propietària de l'accés a Internet de la llar ha experimentat en aquests anys un canvi molt accentuat. El 1999, només un 8,4 % dels adolescents de l'estudi consideraven que era seu; el 2001 ja eren el 22,8 % dels que en tenien; i el 2003 un 49,3 % dels nois i noies que formaven part de la nostra mostra es manifestaven propietaris de l'accés a Internet de la llar.

En explorar les diferències de gènere en relació amb la possessió d'aquests mitjans, ens trobem amb dues tendències constants:

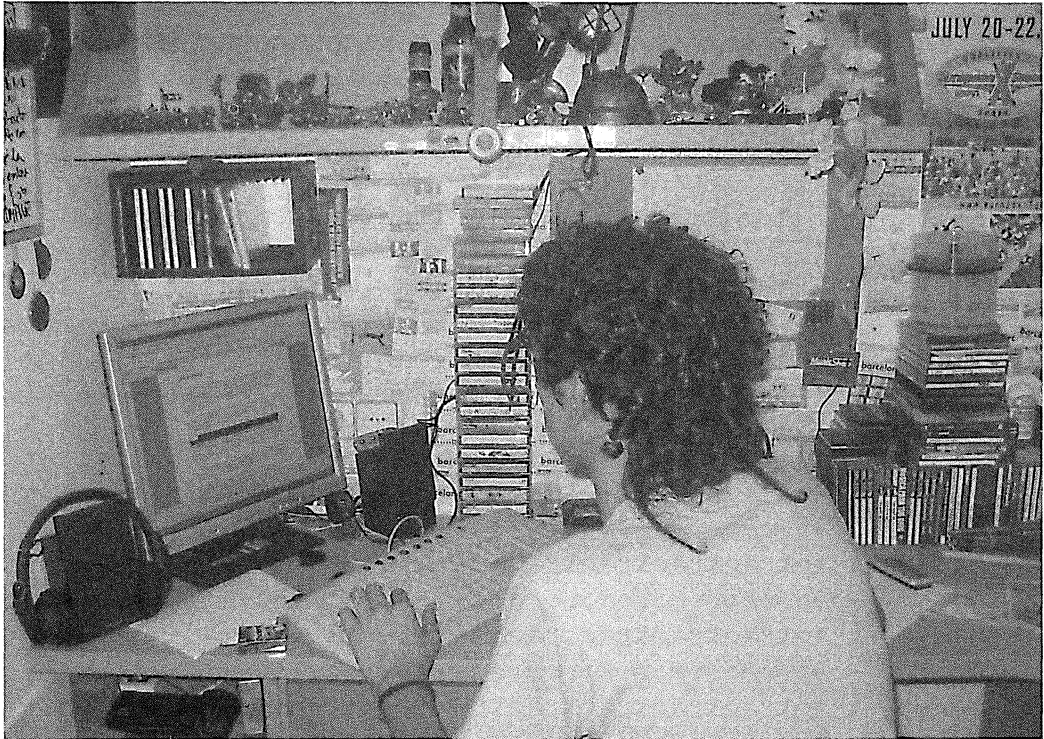
- Els nois tendeixen a dir amb més freqüència que les noies que són els propietaris dels mitjans que hi ha a casa.
- Amb el pas del temps, cada cop més adolescents són o es manifesten propietaris dels mitjans audiovisuals que hi ha a casa seva, ja siguin nois o noies.

Vegem ara aquestes tendències en percentatges. El 1999, un 49,6 % dels nois deia ser el propietari de l'ordinador que hi havia a casa, passà a ser un 57,1 % el 2001 i un 74,97 % el 2003. Entre les noies, un 41,3 % considerava que un dels ordinadors de casa era seu el 1999, mentre que el 2001 eren el 48,5 % i el 2003 el 64,9 %.

Pel que fa a la propietat de l'accés a Internet de la llar, entre els nois els percentatges dels que es consideren propietaris augmenta de l'11,2 % l'any 1999, al 27,2 % l'any 2001 i fins al 52,7 % l'any 2003. De la mateixa manera, un 5,7 % de les noies es considerava propietària de l'accés el 1999, un 18,3 % el 2001 i finalment un 46,2 % el 2003.

A tall de reflexió

Les dades presentades ens permeten observar com, efectivament, l'ús de les noves tecnologies de la informació i la comunicació s'estén ràpidament entre els adolescents, com també que els joves s'han convertit en el motor que propicia el consum d'aquests mitjans per

part de la família. És obvi pensar que tot això ha de tenir alguna influència en la vida dels i de les adolescents, no només pel que fa estrictament a l'ús dels mitjans, sinó també pel que fa a tots els canvis de relació i comunicació que es deriven d'aquest ús.

En aquesta seqüència de recollida de dades hem pogut veure com, inicialment, la disponibilitat de tecnologies a les llars amb adolescents en general i, més concretament, la disponibilitat d'equipaments propis per part dels adolescents era força discreta, i augmentava en un interval de quatre anys de manera considerable.

Pel que fa a l'augment progressiu de la disponibilitat de l'ordinador al llarg dels anys, aquest increment es deu fonamentalment a l'extensió del seu ús fora de les llars, perquè és possible disposar-ne d'un en altres espais socials com les escoles o els anomenats «cibercafès». És per això, que amb l'abaratiment dels preus i el fàcil accés a aquesta tecnologia, els adolescents s'han convertit en grans usuaris. D'altra

40 Què passa amb els i les adolescents?

banda, és important destacar que hi ha hagut diferències entre nois i noies quant a la disposició d'aquest aparell. Generalment, han estat els nois els qui han manifestat tenir-ne en percentatges més alts, tot i que l'entusiasme de les noies per aquesta tecnologia ha anat creixent amb els anys amb el mateix ritme que el dels nois.

Això no obstant, les dades d'aquest estudi longitudinal apunten que el canvi més notable l'ha experimentat Internet. Les darreres dades mostren com gairebé el 50 % del nois i noies tenien accés a Internet a la seva llar i gairebé el 90 % dels i de les adolescents l'han utilitzat com a eina de treball i/o d'oci. De la mateixa manera que succeeix amb l'ordinador, els nois utilitzen Internet més sovint que les noies, però amb el pas dels anys les noies n'augmenten l'ús al mateix ritme. A més, les mateixes característiques d'Internet semblen afavorir que hi hagi interès per part de les noies, cosa que altres NTIC, com ara els videojocs, no han sabut fer. Internet els facilita una sèrie d'eines i usos amb els quals les noies se senten còmodes i els agrada utilitzar, com ara els xats i el correu electrònic. Aquests xats els proporcionen noves vies de relacionar-se i comunicar-se entre elles i els permet estar en contacte continu amb el seu grup d'iguals.

Aquestes diferències entre nois i noies, però, no són una novetat. Estudis anteriors al nostre ja posaven de manifest que existeixen diferències de gènere a l'hora d'interactuar amb alguns mitjans (Rosengren i Windahl, 1989;¹ Roe, 1998²). Estudis transculturals (Lemish, Liebes i Seidmann, 2001³) destaquen el fet que de manera generalitzada en diferents països europeus els nois estan més orientats cap a les tecnologies que les noies. Habitualment, són ells els qui tenen més tecnologia als seus dormitoris, tal com televisió, vídeo, videojocs i, en la línia del nostre estudi, ordinador i connexió a Internet. Les noies, per la seva part, solen tenir amb més freqüència equips de música.

1. ROSENGREN, K. E.; WINDAHL, S. *Media matter: TV use in childhood and adolescence*. Norwood, NJ: Ablex, 1989.

2. ROE, K. «Boys will be boys and girls will be girls: changes in children media use», dins: *Communications. The European Journal of Communication Research*, 23 (1), 1998, 5-25.

3. LEMISH, D.; LIEBES, T.; SEIDMANN, V. «Gendered media meanings and uses», dins: S. Livingstone i M. Bovill (eds.). *Children and their changing media environment. A European comparative study*. Nova Jersey: LEA: 2001.

És important destacar que no només es donen diferències de gènere a l'hora d'interactuar amb els mitjans audiovisuals. Els mitjans formen part de la vida familiar i d'una manera o altra tenen una influència en la comunicació que s'estableix entre els membres de la família.

Les nostres recerques han posat de manifest que els nois i les noies se senten altament satisfets quan mantenen converses sobre el que fan o miren en els mitjans amb els amics i amigues, mentre que parlar d'aquests temes amb els adults no els satisfà. Els nivells de satisfacció mitjans generalment trobats a les nostres mostres són baixos per la mare, més encara pel pare i mínims pels professors/es. Aquesta insatisfacció sovint és produïda per una actitud defensiva dels adults en relació amb aquells àmbits que alguns o molts no dominen i, no ens enganyem, la majoria dels i de les adolescents d'avui té un domini de l'ordinador i Internet molt més alt que la majoria dels seus pares, mares i professors/es, cosa que fa que els adults se sentin en inferioritat de condicions i evitin tractar aquests temes, reconeixent davant dels seus fills, filles o alumnes que en saben menys. Així, les converses respecte a aquests temes es limiten a la restricció d'horaris, a les queixes pel temps perdut (segons els adults) o invertit (segons els adolescents) i a les crítiques no sempre fonamentades sobre els continguts. Òbviament, la satisfacció que aquestes converses proporcionen és mínima i, per tant, nois i noies eviten parlar d'aquest assumpte amb els adults.

La conseqüència d'això és que la socialització dels nostres adolescents al voltant dels mitjans audiovisuals no té gaires referents adults que puguin actuar críticament davant aquells valors transmesos en els mitjans, tant per revisar els negatius, com per potenciar els positius, que també en tenen. Els diferents mitjans, i sobretot Internet, proporcionen als nostres adolescents nous escenaris on desenvolupar-se i dels quals els pares, mares i professors/es, com a adults i com a responsables d'aquests adolescents, no haurien de quedar al marge.

42 Què passa amb els i les adolescents?

En aquest article, l'autora comenta: «Els adolescents amb qui comparteixo el dia a dia són dels que molesten, dels que expressen el seu malestar intern amb conductes rebels i transgressores... Però també n'hi ha d'altres que sense molestar es queden amb el seu malestar; no creixen, però com que no donen gaires problemes... continuen escalfant cadira a l'IES.»

Adolescents en risc d'exclusió

*Begonya
Gasch Yagüe*

Per començar...

Un dia del passat juny, dinava en un bar a prop de l'Aula taller. De cop i volta, un grup d'adolescents entre tretze-setze anys es va plantar a la porta i em van cridar. Vaig sortir i amb alegria vaig reconèixer un dels nois amb el qual havíem compartit el curs que tot just finalitzava. Tots dos havíem viscut una bona i positiva experiència (no sense conflictes).

Venia amb el seu germà, un noi de tretze anys, petit i amb cara d'espavilat (ja n'havia sentit parlar) que sense gaire espera em va dir: «No tinc escola, què he de fer per venir aquí? M'he de portar malament, oi?». No era una mirada desafiant, més aviat era una mirada d'estar molt perdut.

Adolescents en risc d'exclusió? No ho sé. Sí que sé, però, que aquests són «els meus» adolescents i tenen vivències d'exclusió.

Avui, tant el concepte d'*adolescent* com el de *l'exclusió* són cabdals i políticament correctes. En fòrums i debats especialitzats se'n parla, però, s'elaboren dinàmiques d'intervenció, estratègies tècnica-ment òptimes...?

Jo no ho tinc gaire clar i per això m'atreveixo a compartir aquesta petita reflexió des de l'experiència de frustracions, impotències, cansament de tanta lluita, pors... i moltes satisfaccions, moments màgics teixits de confiança, de reconeixement, d'autenticitat, de complicitat... amb molts adolescents i també les seves famílies.

...adolescents

En paraules de l'escriptor i poeta Antoni Gala: *La pubertad te va cambiando el cuerpo; la adolescencia el alma. Y tú sobrecoigido te preguntas quién fuiste, y quién eres, y en quién te vas a convertir. Dos sillas tienes –la infantil y la adulta–, y te sorprendes sentado en el suelo...*

L'adolescent viu en un espai i temps organitzat des de la vulnerabilitat i la fragilitat, lluita desesperadament (de moltes i diferents maneres) per fer-se un lloc, per saber qui és. El seu farcell és ple d'inestabilitat i inquietuds, arrossega trossets del trencament amb les figures parentals. Confusió i rebuig de tot (especialment d'ell mateix), i en aquest camí de fer-se ell mateix busca models de referència... El que fins ara era el seu entorn ha deixat de ser significatiu...

Aquest garbuix de confusió i rebuig fa que els adolescents estiguin al llindar, i moltes vegades quan s'hi afegeixen contextos complicats i funcionaments psíquics dolorosos, els adolescents són llindar, són límit.

Massa vegades en la meua història educativa m'he trobat pares i escoles que han estat incapaços de sostenir aquest procés de canvi, aquest camí d'autoafirmació. Família i escola que es troben amb un adolescent que els desborda perquè no sap (família) i li molesta perquè exigeix massa (escola).

Els adolescents amb els que cada dia em trobo pateixen molt i són plens d'angoixa, de forats i buits interns que volen calmar i omplir de manera compulsiva, moltes vegades amb el consum de substàncies, amb actuacions delictives, relacions sexuals molt prematures, transgressions contínues...

...en risc d'exclusió

...estan aquells adolescents que per diverses causes es queden al marge de la proposta educativa del Departament d'Educació i de retruc augmenta el grau de dificultat per integrar-se en la societat que demana la garantia d'un certificat d'estudis per inserir-se laboralment... i per garantir un ordre polític i social on cadascú, encara que sigui simbòlicament, tingui el seu lloc...

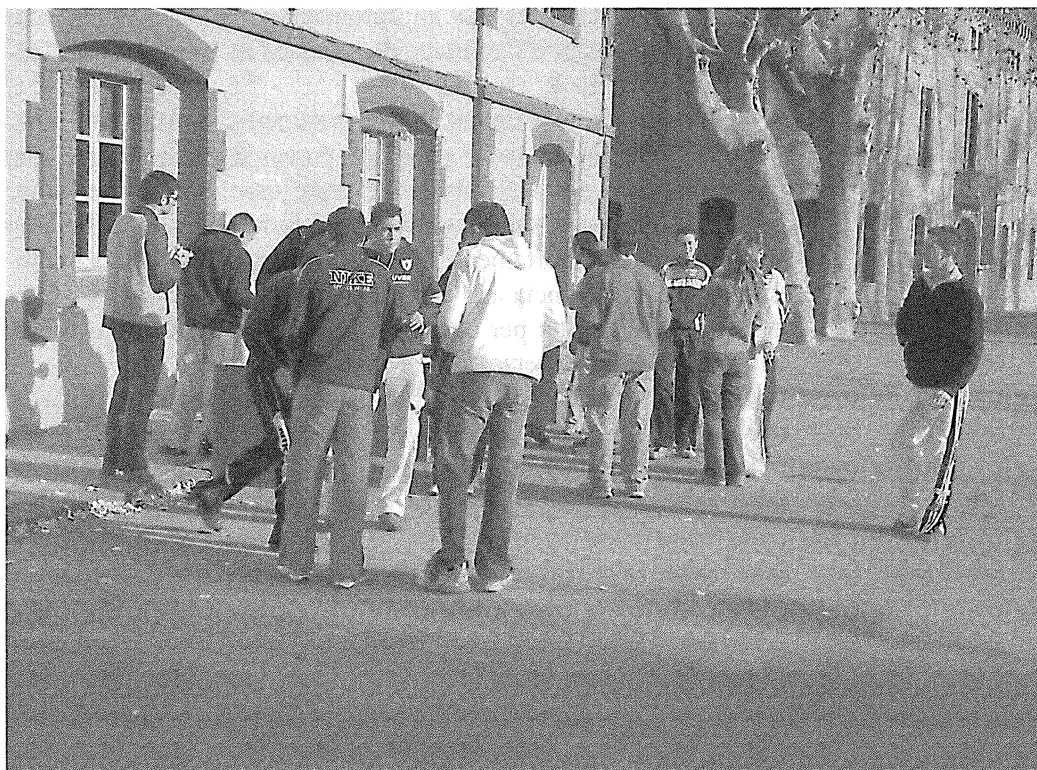
Els adolescents amb qui comparteixo el dia a dia són dels que molesten, dels que expressen el seu malestar intern amb conductes rebels i transgressores... Però també n'hi ha d'altres que sense molestar es queden amb el seu malestar; no creixen, però com que no donen gaires problemes... continuen escalfant cadira a l'IES.

Vivències d'exclusió, de no ser feliços, de no trobar el seu lloc en el món, de no tenir qui els acompanyi en la transició a la vida adulta... desorientats i perduts fan de les seves conductes expressió del seu malestar.

Potser el dilema és exclusió o enfrontament; dimissió o entrar en una relació de forces i apropar-se a les diferències. L'exclusió en el sistema educatiu potser es podria definir com una dinàmica d'oblit que pateixen tots aquells amb els quals no sabem com establir una relació educativa, que no ens deixen ser bons educadors, que ens ho posen molt difícil.

Exclusió del sistema educatiu? Exclusió d'una acció educativa digna? Aquesta és la resposta d'algú (la institució educativa) incapaç de resoldre els problemes de manera positiva.

M'atreveixo a dir que en aquests moments *el risc més gran que pateixen aquests adolescents és el de ser objecte de dinàmiques d'intervenció per part de l'Administració i professionals fonamentades en la criminalització i la patologia de les seves conductes*. Exclusió del fet de ser adolescents amb unes necessitats i interessos diferents. Evidentment que hi ha moments puntuals en què alguna cosa hi han de dir la Justícia i el professional de la salut mental... davant d'aquestes conductes...

Interessos i objectius diferents: vivències d'exclusió?

Actualment, una part del mapa del conflicte als IES és format per adolescents que viuen la violència estructural del sistema educatiu, i una institució caduca que «s'imposa davant de les diferències, de tal manera que els objectius que s'han d'assolir, les normes i regles a complir, són inexorables»,¹ institució que acaba desbordada en la seva impotència per exercir el control.

El món educatiu d'aquests adolescents és un infern per a ells i per a la resta de la comunitat educativa. Un petit perfil d'aquests adolescents que:

1. MORENO ANGULO, Pilar. «La convivència a les nostres aules: obstacles que la dificulten». Dins: *Perspectiva Escolar* 262, febrer 2002.

46 Què passa amb els i les adolescents?

- no tenen gens d'interès per un aprenentatge exclusivament acadèmic, tenen manca d'habilitats, de recursos instrumentals i d'hàbits d'estudi i treball;
- presenten un quadre d'immaduresa emocional que dificulta les habilitats de relació i trastorns en el seu procés d'aprenentatge i que generalment els porta al rebuig del medi escolar amb conductes agressives, de vegades desenvolupant trastorns de personalitat amb problemes de comportament, negativisme desafiant..., baixa autoestima, baixa tolerància a la frustració;
- tenen molta dificultat per construir un projecte vital, per elaborar un projecte de futur personal i laboral;
- viuen en un desordre vital que provoca desequilibris emocionals i afectius;
- ...família, entorn, carrer, vivències que els fa molt vulnerables a les dinàmiques delictives.

És obvi que objectius diferents i interessos diferents durant anys a l'IES han fet que es cronifiqués aquest conflicte.

El procés d'aquest conflicte és llarg, neix quan les necessitats d'aquests adolescents no es cobreixen, i amb el temps acaben sent antagòniques amb les de la comunitat educativa, no s'hi afronten i s'hi van afegint elements de desconfiança, pors, malentesos, incomunicacions..., tensions i arriba la crisi i l'esclat violent en forma de conductes violentes i agressives... i finalment només queda l'exclusió de l'aula, de l'IES, del sistema educatiu...

Potser seria el moment de treballar seriosament per *una política educativa d'igualtat d'oportunitats?*

...per acabar, algunes certeses

Queden molts dubtes per aclarir i moltes reflexions per fer, però també hem anat construint algunes certeses amb aquests companys de camí –els nois i noies i d'altres professionals.

Ja ho he dit abans, no sé si els adolescents estan en risc d'exclusió, però sí que tenen la vivència de l'exclusió que està teixida d'un llarg camí de vivències negatives a l'escola, de rebuig o oblit per part de

la família, de mancances afectives, de molt patiment, l'adolescent ha acumulat molt dolor i ràbia, molt malestar intern.

Així, doncs, heus ací algunes certes que fonamenten el meu «estar» amb adolescents:

- És important *aprendre a suportar la seva angoixa més que facilitar la culpa*. No pensem en víctimes ni culpables i sí a assumir responsabilitats; gastem l'energia a fer créixer la responsabilitat de cadascú: jo com a subjecte adult i ell com a subjecte adolescent. Entre educador i adolescent, no hi pot haver una simetria lineal; què hi pot haver?

- Investigar per desenvolupar tota una sèrie d'estratègies i manera de fer pedagògica per començar a fer camí amb l'adolescent. Hem d'imaginar nous significats perquè aquest adolescent trobi un lloc en el procés d'aprenentatge i tingui interès a aprendre i començar a imaginar un futur possible.

- Començar a dir NO a aquest adolescent que viu de les pulsions i de la immediatesa, que busca transgredir per calmar l'angoixa i ser algú. I saber mantenir aquest no amb fermesa.

- Amb paciència i voluntat, a poc a poc neix un vincle, un lligam entre ell i jo que em legitimitza per dir no. Dir «no» des de l'autoritat que es fonamenta en el saber com a professional i en el límit personal i professional com a adulta. Conjunt d'elements –entre molts d'altres– que construeixen una personalitat madura que acompanya des d'un equilibri fet de fermesa i tendresa que nodreixi l'adolescent.

- I cada dia tornem a començar. Quan coneixo un noi o una noia sempre penso: ha viscut «d'aquesta manera uns quants anys, alguns des d'abans de néixer»; doncs, li he de donar temps per viure d'una altra manera. Però sempre des de la responsabilitat de trobar-se ell mateix i afrontar tot el que porta a la seva motxilla, és clar, si ell vol. Jo li dono eines per entendre el seu funcionament i el seu malestar, per saber què li passa, el perquè de les seves conductes i actituds.

Un dia em deia un noi de quinze anys: *No sé, me rayo y se me va la olla, me sube una cosa por aquí* –assenyalava el camí de l'es-

48 Què passa amb els i les adolescents?

tómac al pit— *que me enciega y me hace pegar... me ayudas?* Prèviament havíem passat moltes hores posant paraules al seu patiment, i em preguntava per què confiava en ell si ni ell mateix ho podia fer. *Es una putada* —deia amb els ulls brillants de llàgrimes.

I a vegades és molt lent i costós... Un altre noi de tretze anys afirmava amb tristesa «la meva motxilla pesa massa i no la vull». I una noia: *Nadie nunca me había dicho que yo podía tener futuro.*

I una última certesa..., amb el temps he entès que tots dos som al «Llindar». Ell, adolescent, i jo, adulta. En aquest llindar tot és molt fràgil, feble, quasi bé sempre hi ha molt patiment i frustració i molt poques certeses.

Jo aprenc cada dia amb els mateixos nois i noies i els companys.

Per exposar què significa l'atenció a la salut dels i les adolescents l'autor presenta tres eixos per descriure que els problemes de la salut en aquest grup d'edat s'han fet més complexos en els darrers anys: dificultats adaptatives i alteracions de la salut mental, consum d'alcohol i drogues, inici precoç de relacions sexuals, malalties de transmissió sexual...

Tres eixos en l'atenció a la salut integral de l'adolescent

Entenem per *adolescència* l'edat compresa entre el brot puberal i l'arribada a la maduresa. És difícil establir-ne els marges. Però, per definir unes xifres concretes, podem dir que és el període entre els dotze i els vint-i-un anys. La joventut comprèn fins als vint-i-cinc anys. Els objectius d'aquest procés (que podríem dir que ocupa tota la segona dècada de la vida) consisteixen a adquirir les capacitats d'identitat, intimitat, integritat i sentit ètic, independència psicològica i, el que més costa actualment, independència física.

**Josep
Cornellà i
Canals***

Per parlar de la *salut* m'agrada recórrer a la definició que se'n va fer al X Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana (Perpinyà, 1976): «La salut és aquella manera de viure que és autònoma, solidària i joiosa.»

La preocupació per la salut integral de l'adolescent va començar l'any 1950, a Boston, als Estats Units, quan J. Roswell Gallagher va

* Doctor en Medicina. Especialista en Pediatria. Màster en Paidopsiquiatria. Acreditat en Medicina de l'Adolescent. Coordinador del Programa Salut i Escola a les comarques de Girona. Expresident de la Sociedad Española de Medicina del Adolescente.

50 Què passa amb els i les adolescents?

obrir les primeres consultes específiques per a aquest grup d'edat. A partir d'aleshores, aquesta orientació s'ha anat estenent arreu del món.

L'any 1968 es va fundar la *Society for Adolescent Medicine*, la qual assumeix la importància del component biopsicosocial entre les causes de morbiditat entre l'adolescència. Al nostre país, l'any 1987 el Dr. Blas Taracena del Piñal va promoure la creació de la Societat Espanyola de Medicina de l'Adolescent.

R. J. Gallagher (1960) justificava aquesta atenció diferenciada cap a l'adolescent: les consultes generals dedicades a l'atenció d'un sol grup d'edat estimulen la tendència del metge a donar consideració al seu pacient i això redueix les possibilitats que només presti atenció a la seva malaltia, i ajuda a incrementar els seus coneixements de com són els pacients i de quins són els seus requeriments en diferents etapes de la vida. Per això la multidisciplina constitueix un dels pilars fonamentals en l'atenció a la salut integral de l'adolescent.

Durant aquests últims anys, els problemes de salut dels adolescents i joves s'han fet més complexos: dificultats adaptatives i alteracions en la salut mental, consum d'alcohol i drogues, inici precoç de relacions sexuals, malalties de transmissió sexual... No és fàcil resumir-ho en aquest breu article. Per això, i assumint el risc que comporta tota esquematització, proposem tres eixos que, encapçalats cadascun per una cita prou significativa, presentin un conjunt global i harmoniós del que significa l'atenció a la salut d'aquest grup d'edat.

**I. «La pubertat és un acte de la naturalesa;
l'adolescència és un acte de l'home» (I. Kant)**

La pubertat com a acte biològic es troba molt estudiada i protocol·litzada a través de les ciències de la salut. La endocrinologia moderna ens apropa a les variacions hormonals que fan possible l'aparició de la pubertat i l'eclosió de l'ésser sexualment madur per a la procreació. Però l'atenció a la salut integral de l'adolescent va més enllà del procés endocrinològic, que és comú als altres mamífers. L'adolescència constitueix un acte ple de la llibertat del ser humà per assegurar-se un lloc en el món dels adults, amb plena responsabili-

tat, i des del compromís amb les estructures socials que troba al seu voltant.

Aquest fet requereix una actitud distinta del professional de la salut, sigui el pediatre o el metge de família. I implica l'abandó dels nostres llocs de seguretat personal per anar a la trobada d'aquest adolescent que es troba en un moment concret de la seva evolució biopsicosocial, amb un sentiment d'invulnerabilitat i una necessitat d'experimentar tot allò que se li presenti.

Trobar les fórmules adequades per arribar amb eficàcia a l'adolescent serà una de les nostres principals tasques. Per això no em canso d'afirmar, i ho dic des de la més profunda convicció, que la medicina de l'adolescent té més d'art que de protocol.

II. «L'adolescent necessita un metge, no un amic»

(J. R. Gallagher)

El model que necessita el metge per apropar-se a l'adolescent parteix del concepte d'adultesa. El professional de la salut que vulgui atendre els adolescents haurà de tenir, a més d'una formació adequada, unes elevades dosis de motivació i il·lusió. Però es requereix, per sobre de tot, tenir superada l'etapa de la pròpia adolescència i saber actuar com a persona adulta.

Sovint em pregunten pels elements que cal tenir en compte a l'hora de projectar les consultes per atendre adolescents. I un pot qüestionar-se la decoració de la sala d'espera, els pòsters o les revistes. Es tracta d'aspectes externs. Sovint la consideració d'aquests elements retarda la posada en funcionament de consultes específiques. Però, de fet, l'adolescent va a buscar un adult que sigui capaç d'escoltar-lo, d'entendre les seves preocupacions i ajudar-lo en el seu procés de creixement. Un adult que no moralitzi ni vulgui ocupar el lloc dels pares. Ni un adult que vulgui ocupar el lloc dels seus amics. L'adolescent sap bé que té uns pares i una família d'origen, els quals no ha escollit (i amb els qui mantindrà una relació més o menys conflictiva), i que té uns amics de la seva confiança, escollits, sovint confidents de les seves preocupacions, i uns companys per compartir i gaudir les seves hores lliures.

L'adolescent no sempre té facilitats per accedir als serveis de salut. S'han identificat unes barreres que li dificulten el pas. Hi ha unes barreres externes i que formen part del sistema sanitari. El sol fet d'anar al Centre de Salut ja és un inconvenient per a l'adolescent que sent amenaçada la seva intimitat. I afegim-hi encara la burocratització del sistema, la disponibilitat escassa de temps per part dels professionals a les consultes o el mateix espai físic reduït on ha de tenir lloc la consulta. Però hi ha també unes barreres de tipus intern que pertanyen a l'adolescent, molt vinculades al sentiment d'invulnerabilitat que és característic de l'adolescència: l'acceptació d'una malaltia o trastorn no deixa de representar una amenaça per a la seva autoestima. D'altra banda, i malgrat els esforços que es fan, hi ha, sovint, un desconeixement per part de l'adolescent dels serveis que se li ofereixen des de la societat.

Per tal de superar aquestes barreres, a Catalunya s'ha endegat aquest curs passat el *Programa Salut i Escola*. Es tracta d'un programa que compta amb la coordinació entre el Departament de Salut i el Departament d'Educació, i que es basa en experiències prèvies que ja s'havien fet d'apropament dels professionals de la salut al lloc on es troben els adolescents. El seu objectiu prioritari és dur l'atenció a aquesta salut integral de l'adolescent al mateix lloc on l'adolescent es troba, l'institut d'ensenyament secundari, obrint-hi consultes que garanteixin l'accés, el respecte a la intimitat i la confidencialitat. Tot i que d'entrada s'ha donat prioritat als cursos tercer i quart de secundària, de mica en mica s'anirà implantant a tota la població adolescent, seguint els models d'altres països. No s'ha de confondre aquest programa amb l'educació sanitària que cal donar des dels centres acadèmics. Creiem que els temes d'educació sanitària, eina de prevenció primària de primer ordre, han de ser donats pels professionals de l'educació, ja que són ells qui coneixen els recursos pedagògics adequats a cada nivell. La col·laboració entre els sanitaris, els educadors i, especialment, els pares serà la base d'aquesta educació sanitària que ha d'arribar a tots els adolescents.

Més enllà, en el si de la consulta oberta, l'adolescent pregunta sobre aspectes que el preocupen de la seva salut: el significat de la pubertat i les seves variacions o suposades desviacions de la normalitat, la sexualitat, el consum de substàncies (inclou el tabac i l'alcohol), la prevenció de l'embaràs i de les malalties de transmissió sexual, la nutrició vinculada a l'autoimatge, o com fer front a les pressions que puguin venir dels companys. Per part del professional caldria afegir-hi les normes bàsiques d'autoexamen, com a element de prevenció, i la necessària inculcació de la protecció en seguretat viària.

III. «L'adolescència no és una malaltia... És una etapa de la vida que és necessari passar, i no passar-la fa que l'adult no estigui completament desenvolupat»
(Blas Taracena del Piñal)

El professional que atengui la salut integral de l'adolescent no pot oblidar que l'adolescència és una etapa en el procés de creixement i desenvolupament de l'ésser humà. I que l'adolescència té el seu sentit quan és viscuda de manera integral i és superada de manera

54 Què passa amb els i les adolescents?

satisfactòria. No podem adular ni donar culte a l'adolescència o a la joventut com a valors absoluts. Són fases en el desenvolupament humà que només quan són superades permeten atènyer l'objectiu final que és l'adultesa. L'objectiu final de l'atenció a la salut integral de l'adolescent ha de ser la consecució de la seva plena autonomia i de la seva plena responsabilitat com a persona i com a ciutadà.

Podem parlar d'una patologia pròpia de l'adolescència?

Aquesta és una pregunta que se'ns fa sovint quan defensem el nivell d'atenció específic que necessita aquesta franja d'edat. Podem considerar, des d'un punt de vista mèdic i clínic, cinc grans grups de patologies que tenen la seva projecció en l'etapa adolescent.

En primer lloc, les conseqüències dels canvis biològics de la pubertat. Aquí ens podem trobar amb els casos de nois i noies en què aquest procés s'avança o es retarda d'una forma més o menys fisiològica, com també en alteracions tan lligades al canvi com pot ser l'acne, les molèsties associades amb les primeres menstruacions, o les malalties dels ossos associades al creixement.

El segon grup, l'ocuparien les conseqüències dels canvis psicològics que tenen lloc durant la pubertat. El procés d'experimentació, normal i propi d'aquesta edat, pot dur a unes conseqüències adverses, com poden ser l'embaràs no desitjat, les malalties de transmissió sexual (recordo que la SIDA s'estén principalment entre la població jove i amb conductes heterosexuales), o les addiccions a substàncies. Tanmateix, aquí caldria considerar les alteracions en la salut mental que, sovint, comencen amb l'anomenat «trastorn adaptatiu de l'adolescència» i que pot presentar-se de diverses maneres: símptomes ansiosos, símptomes depressius, inhibició acadèmica. També caldrà afegir-hi els trastorns en la conducta alimentària, tot i que no són anorèxiques totes aquelles que deixen de menjar. S'imposa un diagnòstic diferencial ampli i acurat.

En tercer lloc cal considerar aquelles infeccions que poden tenir lloc principalment (però no exclusivament) durant l'etapa adolescent. En casos de joves no vacunats, no és rar veure encara casos de rubèola, de xarampió o de parotiditis. Però, de manera especial, cal considerar la mononucleosi infecciosa (coneguda com a «malaltia del pe-

tó»), els diferents tipus de hepatitis i, de nou, les malalties de transmissió sexual.

Hauríem de considerar en quart lloc aquelles patologies que, sent pròpies de l'edat adulta, poden ser detectades ja durant l'adolescència. Consideraríem aquí, per exemple, els casos d'hipertensió arterial, les alteracions en el colesterol, o la diabetis.

I, finalment, tenim el grup d'adolescents a qui es va detectar una malaltia crònica durant la seva infantesa. En aquests casos, l'adolescència representa una prova de foc per a una correcta i saludable adaptació a les condicions associades a la incapacitat que s'experimenta en uns moments en què la «vida» demana precisament més «marxa». Tenim aquí també un grup nou de pacients amb condicions cròniques en els quals la millora de les tècniques terapèutiques ha allargat les seves expectatives de supervivència. Aquests casos plantegen, a més, noves situacions en què cal plantejar un suport emocional a les famílies, el consell genètic i les conseqüències ètiques que se'n puguin derivar, la integració en el món laboral, etc.

• • •

56 Què passa amb els i les adolescents?

Tot just fa vint anys (novembre 1985), encara en un article publicat en el prestigiós *Medical Journal* s'afirmava que «tot el món sap que els adolescents poden crear dificultats, i és millor mantenir-se lluny d'ells fins que les seves hormones descansin». Hi ha qui encara ho creu. Apostar per l'atenció a la salut de l'adolescent és sovint un acte agosarat. Deixar els confortables Centres de Salut i anar al seu encontre als instituts pot significar una aventura. Però el cert és que la millor inversió que es pot fer en matèria de salut és apostar fort per una atenció de qualitat a la població adolescent. Parlem d'una inversió econòmica. Però parlem especialment d'una inversió en salut i en futur, que és molt més important.

• • •

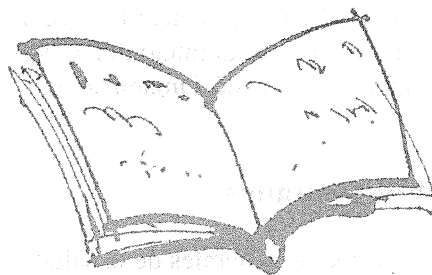
El novembre de 1998 vaig ser autoritzat pel Gerent d'Atenció Primària per deixar la plaça de pediatra d'atenció primària i dur a terme el que jo anomenava «Programa d'Atenció als Adolescents». No havia inventat res de nou. Fent cas dels savis, em vaig limitar a cercar quins eren els programes que funcionaven en l'assistència a la salut integral dels adolescents. De la traducció adaptació d'aquests programes a la nostra realitat, en va néixer el nostre programa. La seva filosofia es basava en anar a trobar l'adolescent al propi institut, obrint una «consulta oberta» durant dues hores, un dia concret a la setmana. Amb el consentiment escrit del Consell Escolar, vàrem obrir consultes en set instituts de la nostra ciutat i del poble veí de Salt. Necessitàvem ben poc: un despatx, una cadira, una taula... Oferíem als alumnes la possibilitat de consultar sobre els temes que més els preocupessin en referència a la seva salut. No demanàvem papers ni cartilles, i garantíem la confidencialitat. Durant sis anys, varen passar per la nostra consulta oberta més de mil alumnes, amb una mitjana de cinc per sessió. Les seves consultes se centraven en l'aspecte físic, en les ganes de deixar de fumar tabac, en la confusió que tenen sobre les substàncies tòxiques (especialment el *cannabis*), en aspectes de la seva sexualitat, etc. Sovint calia distingir entre el motiu de la consulta explícita i el motiu implícit, que calia descobrir. Però l'agraïment dels joves que acudiren a la nostra consulta va ser el millor reconeixement a la nostra tasca.

Sis anys després, el setembre de 2004, les Conselleres d'Educació i de Salut presentaven el programa Salut i Escola. El nostre programa gironí havia sigut una petita llavor i els qui havíem contribuït a fer-la

créixer veiem amb esperança el seu creixement i el seu desplegament per tot el país. I és que l'atenció a la salut integral dels adolescents ens demana, contínuament, innovació, il·lusió, i imaginació.

Recomanacions bibliogràfiques

- CORNELLÀ CANALS, J. «Aspectos generales de la salud en la adolescencia y la juventud. Factores de riesgo y de protección». Dins: *Estudios de Juventud*, 47, 1999, p. 39-44.
- CORNELLÀ CANALS, J. «Técnicas de entrevista con el adolescente». Dins: Sasot Llevadot, J.; Moraga Llop, F. A. (eds). *Psicopediatría del adolescente. Aspectos preventivos y psicosociales*. Barcelona: J. R. Prous, SA, 1998, p. 11-21.
- GALLAGHER, J. R. «Interviewing adolescents and their parents». Dins: *J Curr Adolesc Med* 1, 1979, p. 15-18.
- GARCÍA-TORNEL, S.; GASPÀ, J. «Control de salud en la población adolescente». Dins: *Pediatría Integral*, 2 (3) 1997, p. 285-295.
- KLEIN, J. D.; SLAP, G. B.; ELSTER, A. B.; SCHONBERG, S. K. «Access to Health Care for Adolescents: A Position Paper of the Society for Adolescent Medicine». Dins: *J Adolesc Health*, 13, 1992, p. 162-170.
- LITT, I. F. *Evaluation of the Adolescent Patient*. Philadelphia (USA): Hanley and Belfus Inc., 1990.
- MADDALENO, M. «La evaluación clínica». Dins: Silber, T. J.; Munist, M. M.; Maddaleno, M.; Suárez Ojeda, E. N. (eds), *Manual de Medicina de la Adolescencia*. Washington: Organización Panamericana de la Salud, 1992.
- TERRICABRAS, J. M. *Aspectos éticos en la relación médico-adolescente*. Ponencias y comunicaciones de la 3ª Reunión Anual de la Sección de Medicina de la Adolescencia de la AEP. Sección de Medicina de la Adolescencia. Girona, 1992.

Bibliografia complementària*

**Biblioteca
Rosa Sensat**

Articles publicats a *Perspectiva Escolar*

- CLARIANA, Mercè. «Una imatge ajustada d'ell mateix». En: *Perspectiva Escolar*, núm. 205 (maig 1996), p. 25-31
- IBAÑEZ, Joan; LLOVERAS, Blanca; SABAT, Lluïsa. «Una eina per a la reflexió pedagògica». A: *Perspectiva Escolar*, núm. 245 (maig 2000), p. 76-81
- MORENO ANGULO, Pilar. «La convivència a les nostres aules: obstacles que la dificulten». A: *Perspectiva Escolar*, núm. 262 (febrer 2002)
- SELLARÉS, Rosa. «La violència a l'escola». A: *Perspectiva Escolar*, núm. 224 (abril 1998), p. 61-68

Llibres i revistes

- «La adolescència: perspectivas psicosociales» [Monogràfic]. En: *Anuario de psicología*, núm. 2 (junio 2000)
- «Adolescències» [Diversos articles]. A: *Educació social*, núm. 29 (gener/abril 2005), p. 15-97
- «Adolescentes» [Diversos articles]. A: *Cuadernos de pedagogía*, núm. 320 (enero 2003), p. 45-71
- Los adolescentes en el siglo XXI*. Antonio Corral Íñigo, Adolfo Perinat, (coords). Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya, 2003
- Adolescents i dificultats socials a l'escola*. Fina Rifà, Jaume Funes i Artiaga, (coords). Barcelona: Fundació Jaume Bofill, 2000 (Finestra oberta; 13)

* Selecció de documents que podeu trobar a la biblioteca de Rosa Sensat.

- AMORÓS, P.; BUXARRAIS, M. Rosa; CASAS, Ferran. *La influència de les tecnologies de la informació i la comunicació en la vida dels nois i noies de 12 a 16 anys* [<http://www.ciimu.org/publicacions/cos1.phtml>] Consulta 07/10/2005
- Apropiacions escolars: usos i sentits de l'educació obligatòria en l'adolescència*. Xavier Bonal (dir.). Barcelona: Octaedro, 2003 (Educació. Recursos)
- BERGUER, Kathleen Stassen; THOMPSON, Ross A. *Psicología del desarrollo: infancia y adolescencia*. Madrid: Médica Panamericana, 1998
- CASTELLS CUIXART, Paulino. *Guía práctica de la salud y psicología del adolescente*. Barcelona: Planeta, 2002 (Manuales prácticos)
- CASTILLO CEBALLOS, Gerardo. *El adolescente y sus retos: la aventura de hacerse mayor*. Madrid: Pirámide, 1999 (Ojos solares: desarrollo)
- COLEMAN, John C; HENDRY, Leo B. *Psicología de la adolescencia*. 4a ed. actualitzada. Madrid: Morata, 2003 (Psicología manuales)
- COMA DOSRIUS, Ramon. «Reptar a la mort, viure de pressa: algunes reflexions entorn a l'adolescència». *Ambits de psicopedagogia: revista catalana de psicopedagogia i educació*, núm. 13 (Hivern 2005), p. 22-24
- Detección y prevención en el aula de los problemas del adolescente*. Madrid: Pirámide, 2001 (Psicología)
- DOLTO, Françoise. *La causa de los adolescentes: un proyecto humanista para el desarrollo de los 10 a los 16 años*. Barcelona: Paidós, 2004 (Guías para padres; 77)
- La educación emocional: programa de actividades para la Educación Secundaria Postobligatoria*. Barcelona: Praxis, 2003 (Educación emocional)
- «Factores asociados a las conductas sexuales de riesgo en la adolescencia». A: *Infancia y aprendizaje*, vol. 25, núm. 3 (2002), p. 347-361
- FERNÁNDEZ, Empar; PUJADÓ PUIGDOMÈNECH, Judit. *Planeta ESO*. Barcelona: Plaza & Janés, 2003
- GAVARRÓ, Rita. «Primero de ESO: la edad de las diferencias». A: *Aula de innovación educativa*, núm. 118 (enero 2003), p. 55-58
- GUICHARD, Jean. *La escuela y las representaciones de futuro de los adolescentes*. Barcelona: Laertes, 1995 (Laertes Psicopedagogía; 75)
- HARGREAVES, Andy; RYAN, Jim; EARL, Lorna. *Una educación para el cambio: reinventar la educación de los adolescentes*. Barcelona: Octaedro, 1998 (Repensar la educación; 1)
- HERAS CALVO, Javier de las. *Rebeldes con causa: los misterios de la infancia*. Madrid: Espasa, 1998 (Espasa hoy)
- KIMMEL, Douglas C; WEINER, Irving B. *La adolescencia: una transición del desarrollo*. Barcelona: Ariel, 1998 (Ariel psicología)
- MARTÍNEZ-OTERO PÉREZ, Valentín. *Los adolescentes ante el estudio: causas y consecuencias del rendimiento académico*. Madrid: Fundamentos, 1997 (Ciencia: Serie psicología; 213)

60 Què passa amb els i les adolescents?

- MARTÍNEZ SANMARTÍ, Roger. *Cultura juvenil i gènere: una reflexió teòrica sobre l'espai social juvenil i l'emergència de noves formes culturals associades al consum i el gènere*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Secretaria General de Joventut, 2002
- «Una mirada interdisciplinària en el estudi de la adolescència» [Diversos articles] A: *Infancia y aprendizaje*, vol. 27, núm. 1 (2004), p. 85-122
- NICOLSON, Doble; AYERS, Harry. *Problemas de la adolescencia: guía práctica para el profesorado y la familia*. Madrid: Narcea, 2002 (Secundaria para todos)
- OLIVA, Alfredo. «Adolescencia en España a principios del siglo XXI». A: *C&E cultura y educación*, vol. 15 (4/2003), p. 373-383
- OLIVARES RODRÍGUEZ, José; ROSA ALCÁZAR, Ana Isabel; GARCÍA-LÓPEZ, Luís Joaquín. *Fobia social en la adolescencia: el miedo a relacionarse y a actuar ante los demás*. Madrid: Pirámide, 2004 (Ojos solares: Tratamiento)
- Psicología del desarrollo: el mundo del adolescente*. Barcelona: La Universitat. ICE: Horsori, 1997 (Cuadernos de formación del profesorado: educación secundaria; 8)
- POPE, Alice W.; CRAIGHEAD, Edgard W. *Mejora de la autoestima: técnicas para niños y adolescentes*. Barcelona: Martínez Roca, 1996 (Biblioteca de Psicología, Psiquiatría y Salud: serie práctica)
- ROCHE OLIVAR, Robert; SOL, Neus. *Educación prosocial de las emociones, valores y actitudes positivas: para adolescentes en entornos familiares y escolares*. Barcelona: Blume, 1998
- ROZENBLUN DE HOROWITZ, Sara. *Mediación en la escuela: resolución de conflictos en el ámbito educativo adolescente*. Buenos Aires: Aique, 1998
- RUTTER, Michael; GILLER, Henri; HAGELL, Ann. *La conducta antisocial de los jóvenes*. Madrid: Cambridge University Press, 2000
- «Sobre la identidad adolescente» [Monogràfic]. En: *Cuadernos de pedagogía*, núm. 284 (octubre 1999), p. 43-75
- TESSIER, Gisèle. *Comprender a los adolescentes*. Barcelona: Octaedro, 2000 (Repensar la educación; 10)
- TIERNO, Bernabé. *Educar a un adolescente: la guía con todas las respuestas*. Madrid: Temas de hoy, 2001 (Vivir mejor)
- WILD, Rebeca. *Calidad de vida: educación y respeto por el crecimiento interior de niños y adolescentes*. Barcelona: Herder, 2003

Eduquem l'afecte

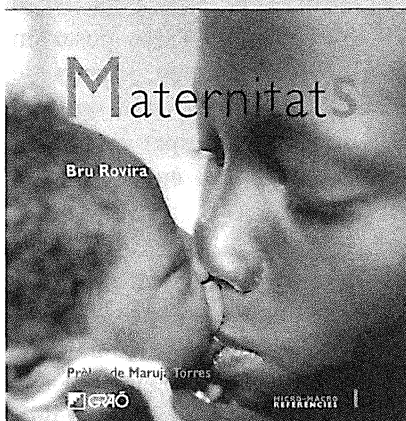
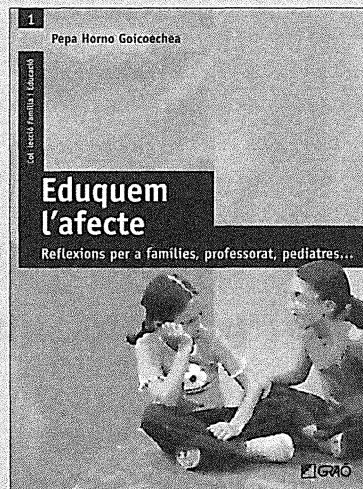
NOVA COL·LECCIÓ
FAMÍLIA I EDUCACIÓ

Reflexions per a famílies, professorat, pediatres...

Pepa Horno

142 pàgines 13,00 €

Per què les paraules dels éssers que estimes ens fan tant de mal? I per què sembla que sempre perjudiquem més les persones que més estimes? Per què de vegades no som capaços de canviar allò que ens disgusta de nosaltres mateixos o dels nostres fills i filles? Com aprèn un infant a somriure? Per què les persones que vam estimar, encara que se'n vagin, romanen presents a la nostra vida? Per què ens costa tant demanar perdó als nostres fills i filles? Per què dues persones que han viscut una mateixa experiència expliquen històries tan diferents sobre el que ha passat? L'afecte s'educa, es fomenta, es construeix i es danya. Les relacions afectives són un procés de dues persones, únic i irrepetible, que dona a totes dues la seguretat bàsica per relacionar-se amb el món i els models de referència necessaris per entendre'l, per absorbir el coneixement i per aprendre a relacionar-se amb els altres. Les ferides que deixem en aquest procés afecten la resta del desenvolupament de l'infant.

Maternitats

BRU ROVIRA

84 pàg. 16,00 €

Fotografies de mares i fills de diferents continents, vistes amb els ulls dels nens de les nostres escoles, els quals les han enriquit amb els seus sentiments i amb el seu interès, amb les històries que són capaços d'evocar o inventar.

KUITO • IRAN • A LA CONSULTA MÈDICA • NASCUT A LA CARRETERA • ENTRE REIXES • ELS INTOCABLES • SATTÀ • L'HABITACIÓ BUIDA DE LA MILICIA • SOMÀLIA • MAQUILADORA • MUSULMANS • EL BIBERÓ D'EN TONI • BALTASAR • UNA BALA PERDUDA • GUATEMALA. AL MERCAT D'ANTIGUA • FES'ME UN PETÓ

C/ Francesc Tàrrrega, 32-34

08027 Barcelona

www.grao.com

Tel.: 93 408 04 64

graoeditorial@grao.com

Dues escoles de barri i context social molt diferent, com són l'escola Collaso i Gil del Raval i el Lycée Français de Pedralbes, han iniciat un projecte d'intercanvi social i escolar entre els seus alumnes i mestres, que comprèn diferents aspectes com visitar les escoles, fer sortides conjuntes a fi de comunicar-se i apropar-se per intercanviar vivències i cultures diferents.

Molts colors, un mateix món

*Tutores de cicle mitjà de primària
del CEIP Collaso i Gil de Barcelona*

Coordinadora: Montserrat Serra Giró

*Tutores de CD2-1 i CM1-3
del Lycée Français de Barcelona*

Coordinadora: Alicia Mercado Ochoa

La proposta pedagògica es va iniciar durant el curs 2003-04, quan les alumnes de secundària i mestres de l'escola del Lycée Français de Barcelona es varen posar en contacte amb les mestres de 3r curs de primària del CEIP Collaso i Gil de Barcelona. El motiu era participar en el projecte d'intercanvi cultural entre alumnes d'ambdues escoles.

A nosaltres ens va semblar prou engrescador i ens vàrem comprometre a tirar-lo endavant per diverses raons de caire cultural, social i per les vivències que ens aportaria a tots plegats tant als alumnes com a les mestres. Era una bona oportunitat que se'ns presentava; l'havíem d'aprofitar.

Aquesta experiència representava quelcom innovador i enriquidor que complementava el treball de classe, els projectes

interns... Traspassarien les barreres de la vida al barri, tot sovint infranquejables per les condicions socioculturals i que d'una manera o altra ens marquen el dia a dia; amb un objectiu comú: relacionar-se amb altres nens i nenes d'una altra escola, d'un altre barri.

L'intercanvi cultural va consistir a planificar i desenvolupar una sèrie d'activitats que fessin possible establir una comunicació entre el professorat i l'alumnat de les respectives escoles: presentació a través de carta, visita als respectius col·legis, articles escolars, sortides...

El projecte es va iniciar entre dues classes de 4t de primària. En aquest curs, després de valorar els bons resultats, es va decidir ampliar-lo a d'altres classes de 3r.

La coordinació per part de les mestres implicades ha estat constant i fluïda. Per a l'organització s'ha utilitzat principalment la via Internet, la telèfonica i trobades a les escoles.

En tot moment hi ha hagut una gran predisposició i bona entesa entre participants i coordinadors. Aquest bon ambient ha permès ampliar el projecte inicial. A mesura que avançava el curs es va anar construint una relació més rica i es van programar més activitats.

Un denominador comú en quasi tota la població infantil és l'esperit d'il·lusió, vitalitat i innocència; això fa que nens i nenes de diferents societats es comuniquin. Val la pena veure'ls com s'intercanvien vivèn-

cies mitjantçant les seves mirades i els seus somriures. I també les mostres de gratitud dels uns envers els altres.

Diversitat a les escoles

Trets significatius del CEIP Collaso i Gil i de l'escola Lycée Français

El CEIP Collaso i Gil és una escola pública situada al barri del Raval. Hi ha matriculats al voltant de 400 alumnes, distribuïts en dues línies. De tota manera, aquest nombre d'alumnes és extremadament volàtil, ja que es produeixen constantment altes i baixes.

La composició dels alumnes de cicle mitjà del CEIP Collaso i Gil és molt complexa. Són diversos els elements familiars i de l'entorn que sovint influeixen i configuren aquest grup:

- Alt índex d'immigració.
- Famílies en situació econòmica de renda baixa o sense feina.
- Famílies desestructurades.
- Entorn sociocultural difícil o proper a l'exclusió social.

El 80 % dels alumnes són de procedència estrangera d'arreu del món. Provenen de 24 nacionalitats diferents. Els més nombrosos són d'origen pakistanès, equatorià, marroquí, i de la República Dominicana. L'any d'arribada a Catalunya ha estat diferent. Moltes vegades amb poca estabilitat o amb anades i vingudes del seu país d'origen.

64 Intercanvi

Actualment, hi ha 15 llengües de relació familiar, mentre que el català representa menys de l'1 %, de manera que hi ha una presència majoritària de la llengua castellana, que es correspon amb un entorn social extremadament castellanitzat, per bé que cada col·lectiu conserva la seva llengua d'origen.

D'altra banda, cal tenir present les diferents ètnies, religions i cultures de cadascun dels alumnes, ja que el paper de l'escola és essencial per poder aconseguir la seva integració.

El Lycée Français és una escola situada al barri de Pedralbes. És un col·legi que té uns 2500 alumnes. La majoria són de parla francesa, castellana i catalana. L'entorn sociocultural és alt.

Les nostres escoles i barris són ben diferents, però la finalitat pedagògica és la mateixa. Mitjançant aquest intercanvi ens hem adonat que els nens, sigui quin sigui el seu origen i les seves condicions, tenen necessitats i desigs semblants.

Totes les activitats escolars i lúdiques preparades i portades a terme per ells mateixos han estat viscudes amb la mateixa intensitat i el mateix plaer.

Cap on anem?

- Establir una bona comunicació entre els alumnes i docents.
- Obrir noves vies perquè el fet intercul-

tural vagi més enllà de les respectives escoles.

- Promoure la comprensió entre les diferents cultures.
- Conèixer la diversitat cultural i social (hàbits, costums, origen geogràfic).
- Reflexionar sobre la necessitat d'una convivència intercultural.

Experiències compartides

La llengua dins del currículum

Al CEIP Collaso i Gil, l'alumnat de parla catalana hi és pràcticament inexistent. Hi predominen el castellà i l'àrab. La llengua catalana és la llengua vehicular, tant en el terreny educatiu com en l'administratiu, i també aprenen castellà i anglès.

Les diferències lingüístiques i culturals comporten diferents ritmes d'aprenentatge que hem de tenir en compte a l'hora de planificar i programar el curs.

Els mestres intentem que els alumnes autòctons ajudin els seus companys vinguts d'altres països. Nosaltres ens preguntem: Com es pot portar a terme si no hi ha a l'escola alumnes de parla catalana? Hi podrà haver una veritable cohesió amb els nens i nenes d'aquí? Quins patrons de referència tenen de companys o companyes? Tanmateix, aprofitem aquest intercanvi per tenir patrons per a una veritable i futura integració.

Al Lycée Français, la llengua d'aprenentatge i de comunicació és el francès i

els alumnes aprenen el castellà, el català i l'anglès.

Per què ens comuniquem?

La importància que té la comunicació com a vehicle per al desenvolupament del subjecte individual i social és un fet que s'ha de potenciar a l'escola amb totes les eines que tingui al seu abast o que per sort se li presentin. A nosaltres, l'ocasió ens arribava de l'exterior. Calia treballar a fons perquè els alumnes d'ambdues escoles se sensibilitzessin, participessin i en traguessin el màxim profit.

Els canvis familiars d'estructura i fun-

cions que s'han produït en les últimes dècades han influït en la manera com ens comuniquem: en general, el nombre de fills ha disminuït; els nens han passat d'aportar recursos econòmics a ser una despesa considerable al llarg de molts anys; hi ha hagut la incorporació de les mares al mercat laboral; el canvi de rol home-dona... En general hi ha falta de diàleg, de comunicació. No és d'estranyar que moltes vegades siguem els mestres els qui hem de suplir aquest buit familiar. A més dels tutors i els mestres de l'escola, qui millor per contribuir en aquesta tasca que altres educadors d'un altre centre?

Com ens comuniquem?

En totes les societats, la comunicació no verbal hi ha tingut un pes rellevant per al seu desenvolupament. Aquest fet comú ens serveix per pal·liar les possibles mancances a l'hora d'establir unes relacions, perquè a les nostres escoles ens trobem davant d'una gran diversitat lingüística.

Aquesta interrelació de sentiments i emocions –llenguatge no verbal– és el primer graó de l'ésser humà.

La necessitat que tenen els nens d'explicar les seves il·lusions, preocupacions i de ser escoltats ha de tenir resposta. És vital que l'alumne estigui en predisposició d'aprendre i si gaudeix d'una estabilitat emocional li serà molt més fàcil centrar-se en els estudis. A vegades, si no en té prou amb l'entorn familiar, cal que l'individu tingui nous models on trobar l'estabilitat que tant necessita.

La il·lusió d'escriure i rebre una carta

Tots sabem que normalment els alumnes duen a terme activitats programades, però encara que segueixen la normativa i, per tant, no cal dubtar-ne, tot sovint queden allunyades de la seva pròpia realitat. Precisament el fet d'escriure una carta a un amic o amiga és una oportunitat que els motiva a canalitzar tot allò que senten i, si més no, a estructurar el seu pensament.

Aquest curs 2004-05, la proposta pedagògica va començar amb la correspon-

dència mitjançant una carta personal per presentar-se i compartir les afeccions, la manera de viure, el país d'origen, la gastronomia... Vàrem fer una exposició oral de les cartes rebudes per poder conèixer una mica els nous amics.

Les revistes escolars

Tots dos centres elaborem les nostres pròpies revistes: *Le journal des p'tits maulins* i *Col·lemón*.

Els alumnes van participar en diferents articles que donaven a conèixer la seva relació, tracte i impressions de les visites que havia fet a cadascuna de les escoles.

El correu electrònic. «E.mail»

L'ús del correu electrònic s'ha generalitzat a la societat actual. Amb la incorporació de les TIC al món educatiu, els docents intentem adaptar-nos a aquesta realitat social. Els alumnes, tots ho sabem, són els reis del món tecnològic: hi han nascut i crescut, estan envoltats de tecnologia..., mitjans de comunicació, TV, vídeo, consoles...

En el moment que vivim és vital que les mestres ens preocupem perquè les noves tecnologies estiguin al servei d'ensenyament-aprenentatge. La utilització d'Internet com a eina profitosa complementa els treballs interdisciplinaris i la iniciació com a internautes afavoreix una bona comunicació entre ells i alhora els inicia a formar part de la societat del present i del futur. En el CEIP Collaso i Gil, encara no

disposem d'ordinador a cadascuna de les aules amb connexió ADSL. Esperem que la reforma educativa impulsi aquestes millores tecnològiques. De moment, aprofitem l'aula d'informàtica del centre per poder aconseguir els nostres objectius:

- Buscar informació a través d'Internet per elaborar els treballs.
- Enviar i rebre «e-mails» tant les mestres com els alumnes d'ambdues escoles.
- Tractament de textos.

Trobada al parc de l'Escorxador

Durant el curs passat (2003-04), els alumnes de 3r A i B del Collaso i Gil i el 3r

del Lycée Français varen mantenir correspondència. El mes de maig es va celebrar la primera trobada, en la qual es van fer diverses activitats:

Tallers: algunes alumnes d'ESO del Lycée van organitzar tallers de plàstica en petits grups, també n'hi havia un sobre la procedència dels alumnes, on cadascun s'havia de col·locar en el seu país d'origen. A més de ser original, aconseguia la cohesió del grups. La idea ens va semblar tan encertada per les característiques de l'alumnat que el curs actual, partint d'alguns dels elements bàsics, hem elaborat el monogràfic descrit més endavant.

68 Intercanvi

El jocs col·lectius: tots sabem que quan es tracta de jugar ningú no es queda endarrere, tothom s'hi apunta; és on ens podem relacionar sense entrebancs! I canviar d'amistats tot sovint...

L'esport: l'esport dominant va ser el futbol. Hi havia respecte mutu, tots estaven contents.

Intercanvi de treballs: els alumnes es varen intercanviar diversos treballs manuals que havien fet a les respectives escoles: colom de la pau fet de fang, cartes, quadres...

La nostra valoració va ser positiva pels vincles que es van establir entre els alumnes, a més de les bones relacions humanes entre el professorat i les mares, les quals varen contribuir a consolidar aquesta experiència amb el seu suport.

Així doncs, ja no ens quedava cap dubte de la importància de continuar amb el projecte durant el curs 2004-05. I es va pensar, si podia ser, de proposar-ho a d'altres cursos.

Visita al CEIP Collasso i Gil

La visita a l'escola Collasso i Gil va començar amb un recorregut pel centre. Després es va fer la representació de l'obra de teatre: les vocals, i una cantada. Seguidament tots plegats vàrem esmorzar i es van intercanviar regals fets pels alumnes mateixos.

La trobada va ser positiva i motivadora,

els alumnes van sentir-se ben acollits amb ganes de tornar a veure els seus amics.

Visita al Lycée Française

La rebuda per part dels mestres i alumnes del Lycée Français va ser càlida i emocionant. En petits grups vàrem visitar una part de les instal·lacions del centre –biblioteca, sala d'audiovisuals, poliesportiu. També varen fer activitats dins de l'aula –papiroflèxia, petites representacions d'acudits. Per acabar, esmorzar comunitari de deliciosos pastissos elaborats pels alumnes del Lycée. L'acomiadament va ser la cantada de «L'hora dels adéus». Les respostes d'agraïment no s'han fet esperar: novament cartes per enviar.

Sortida conjunta: Poble Espanyol

Amb aquesta última trobada hem acomiadat aquest curs, esperem retrobar-nos el proper.

Monogràfic: Benvinguts, nouvinguts

Amb aquest títol volíem fer palès el nostre desig que des del primer instant els alumnes se sentissin acollits a les nostres escoles. La nostra intenció és fer entendre que tothom té un lloc en aquest món.

Com és pot afavorir la interculturalitat?

El fenomen intercultural salta barreres fora d'una mateixa escola i busca establir comunicació amb d'altres. Aquesta ex-

pansió crea un intercanvi d'experiències molt enriquidores per a tothom que hi participa, tant alumnes com mestres. La idea de fer un mural que recollís la diversitat ètnica de les dues escoles –alumnes de 3r del Lycée Français i 3rs del Collaso i Gil–tenia com a objectiu visualitzar i reflexionar sobre la necessitat d'una convivència intercultural.

Els alumnes van indicar el seu país d'origen sobre un mapamundi. A partir d'aquí cadascun va recollir informació i materials referents al seu país d'origen. En equips, tenint en compte els objectius proposats, ho varen plasmar i exposar i així van poder-ho compartir amb la resta de companys, mestres i pares.

Pensem que des de les escoles s'han de crear i establir aquests vincles socials i culturals, ja que són el millor pilar per a una societat més oberta, plural i més tolerant.

Socialització i equips cooperatius

Vàrem estructurar les activitats d'ensenyament-aprenentatge pensant que anaven dirigides a treballar en petits grups reduïts cooperatius. Es van formar tenint com a eix comú: ser del mateix país d'origen.

L'experiència, davant dels resultats tan satisfactoris que s'han obtingut, ens ha demostrat la importància que té la introducció de l'aprenentatge cooperatiu a la classe.

Valors: Societat i escola

La nostra filosofia tracta de reforçar els valors de la societat en un entorn canviant i estimulante gràcies a la diversitat de cultures que conviuen a les nostres escoles. Aquest nou esforç es caracteritza per la recerca d'estratègies que permetin als alumnes créixer individualment, consolidar-se com a grup, relacionar-se amb d'altres de nous i integrar-se en el lloc on viuen.

És per això que cal destacar la importància de dur a terme projectes, com el que he exposat anteriorment amb la finalitat d'un aprenentatge mutu que fomenti els valors d'amistat, humilitat, esperança, llibertat...

A on hem arribat?

Aquest projecte ens ha permès veure la sensibilitat i els valors humans de la nostra societat. Els nens són el futur i gràcies a la seva formació i participació des de petits donaran els seus fruits per viure en un món millor.

La seva actitud ha anat evolucionant de la inseguretat a la seguretat; de la timidesa a la confiança; de la cohibició a la...

El fet d'iniciar i continuar aquest projecte contribuirà a fer-nos adonar de la importància que té comunicar-se i apropar-se per intercanviar vivències, idees i sensacions...

La tolerància, el respecte i la pèrdua de por envers allò que és desconegut.

70 Intercanvi

Aconseguir viure en societat respectant els altres i veure els valors interiors de les persones, tant infants com adults.

Volem la prosperitat de la nostra ciutat, del nostre país i del món, comencem per nosaltres mateixos.

Perspectives de futur

Desitgem transmetre a docents, pares, mares... l'èxit col·lectiu d'aquesta experiència, en l'afany de facilitar noves vies de

comunicació entre l'alumnat i els adults. Sí, hem tingut la nostra oportunitat i ens sentim satisfetes com a docents d'avançar d'acord amb els temps actuals i per una Catalunya multicultural.

El proper curs continuarem treballant amb la intenció de millorar la tasca educativa amb la participació dels mestres, el suport dels respectius centres i el suport dels pares.

Pacte Nacional per a l'Educació debat curricular

Un debat per a promoure la **reflexió** i les **aportacions** dels professionals de l'educació sobre:

- els reptes educatius del segle XXI
- les prioritats del nou currículum
- criteris metodològics i procés d'aprenentatge

Fes les teves propostes! Participa-hi!
www.gencat.net/educacio/debatcurricular

Generalitat de Catalunya
Departament d'Educació

Les autores diuen: «Pretenem que els infants vagin iniciant-se en la comprensió de l'estructura de la matèria. Volem que ho facin pensant, parlant i escoltant-se. Contrastant les seves propostes amb les dels companys, amb llibres, amb experiments.»

Unes classes de ciències

Esperança Esteve

Mestra del CEIP Sant Jordi de Lleida

Anna Gené

Professora de Didàctica de les Ciències de la Universitat de Lleida

Quan parla mou les mans. Sembla que l'ajudin a expressar millor els seus pensaments. Asseguda a la rotllana amb els companys, explica la seva interpretació d'un experiment que han fet a la petita cuina que serveix de laboratori:

—Jo penso que les partícules de colorant estan al costat de les d'aigua, no la tenyeixen. Crec que estan al costat perquè si tenyissin l'aigua a l'escalfar-la el vapor seria vermell i hem vist que és blanc. A la cassola hi ha quedat un polset vermell que jo penso que és el colorant... sòlid.

La força del seu pensament i el desig de ser compresa fa més ràpida la seva respiració que s'endevina sota una bata de quadres amb el seu nom brodat: Raquel. Tota ella és intensitat, la manera amb què mira els companys, les paraules que surten amb convicció i força. Mou les cames,

72 Experiència

que tot just li arriben al terra, sense adonar-se'n. En mirar-la hem compreés que aprendre pot ser apassionant.

Ha estat aquesta nena de 3r de primària la que ens ha estimulat a escriure breument el treball que fem a la classe de ciències des de fa uns dies: Volem comprendre l'estructura de la matèria. Explicarem alguns dels moments més importants així com també el que ens mou a plantejar les ciències als infants com ho estem fent.

• • •

Tot s'inicia un dia quan arribem a classe amb uns gots plens d'aigua i un potet de colorant alimentari.

—Què penseu que passarà si tirem unes gotes de colorant a l'aigua?

La pregunta sembla mobilitzar els pensaments.

—L'aigua es tornarà vermella.

—Que s'escamparà pertot arreu i tornarà l'aigua roja.

—No és segur que l'aigua es torni roja, potser no hi ha prou colorant.

—Provem-ho.

Repartim els gots amb aigua pels grups i, a poc a poc, anem tirant-hi una o dues gotetes de colorant.

—S'escampa, fa com uns filets que van caient.

La Laura escriu en el seu quadern de camp:

«Per què va tan a poc a poc? Remenant o sacsejant es torna roja. Ho he comprovat. Perquè s'escampa, s'estén, es va barrejant, repartint, expandint.»

En el seu quadern la Mar explica:

«Quan s'anava posant roig, hi havia com unes ratlles vermelles. Des de dalt es veu de color roig i si baixem el cap és més transparent. Mentre la gota anava baixant s'anava fent una figura. No ha estat el previst perquè jo pensava que es ficaria igual de roig pertot arreu.»

Parlen, expliquen el que pensen, el que veuen. S'escolten. Escriuen i dibuixen.

Després d'això proposem que pensin el que passarà si posem vinagre a l'aigua. I també si hi posem oli.

Així recull la Laura la proposta en el seu treball de camp:

«Vam agafar dos gots per cada taula i els vam omplir d'aigua. L'Esperança ens va dir que en un got hi posaríem vinagre i a l'altre oli, però que abans penséssim el que passaria. Per taules vam contestar. Després totes les taules vam anar dient el que havíem contestat. Per fi va arribar el gran moment. L'Esperança va posar en un got una gota d'oli i vam anar mirant. Vam remenar però l'oli es quedava a dalt, fent com unes bombolles que explotaven. No ens ha quedat temps per fer el vinagre però ho farem un altre dia.»

En el mateix full anota:

«Hem barrejat aigua amb sucre, amb sal, amb vinagre. Hem fet una graella per ordenar les barreges que hem fet.»

Després d'aquestes activitats ens va semblar que potser havia arribat el moment de veure la possibilitat d'introduir el model de partícules per explicar l'estructura de la matèria. Ho hem fet plantejant la pregunta següent:

–Per què s'ha barrejat l'aigua i el colorant? Imagineu que tenim un microscopi molt potent que ens permet mirar el que ha passat dintre del got. Què us sembla que veuríem?

Aquesta pregunta planteja una certa confusió, com si no s'hagués entès, com si fos massa difícil. Nosaltres estem disposades a proposar el model, per veure si els infants pensen que amb ell poden explicar millor el que passa dins del got. Tenim també un material didàctic amb boletes de diferents mides i colors i que pensem que ens pot ajudar. Els deixem pensar una mica i escoltem el que van dient.

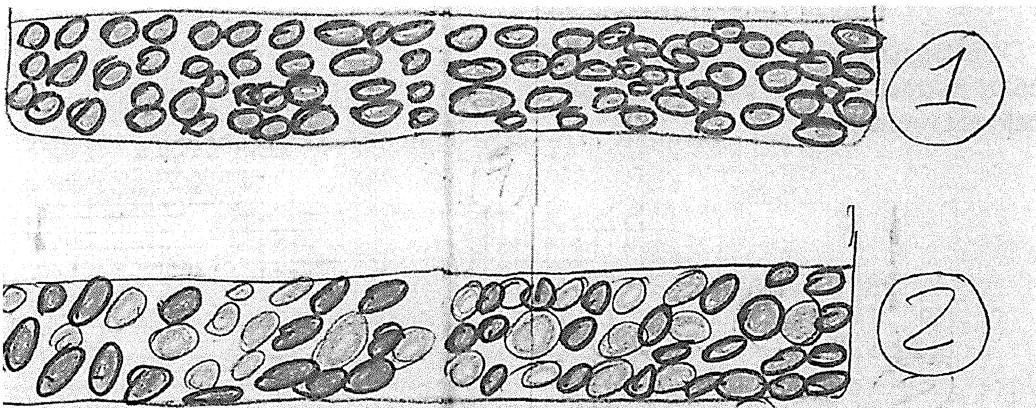
L'endemà el Daniel arriba inquiet a classe. Quan proposem pensar en el colorant i l'aigua, imaginant que mirem per un microscopi, aixeca la mà i amb la seva veu prima però insistent ens diu que ell pensa que hi ha unes partícules d'aigua i de colorant i que s'ha barrejat. Li demanem que ho dibuixi a la pissarra i ho torni a explicar als seus companys. Què haurà passat a casa del Daniel? Quines converses haurà encetat amb els seus pares?

La seva explicació estimula el pensament dels infants i comencen a parlar. La intuïció d'un model facilita el pensament i l'expressió. Proposem que surtin a la pissarra, dibuixin i defensin els diferents models. S'obre un interessant debat que es concreta al final en dues hipòtesis:

–Les partícules de colorant envolten i tenyeixen les partícules d'aigua.

–Les partícules de colorant es van col·locant entremig de les d'aigua.

Aquest són els dibuixos fets per la Laia al seu quadern.

74 Experiència

—Què podríem fer per saber si les partícules de colorant tenyeixen les partícules d'aigua? —preguntem.

Sorgeix una proposta fonamentada en unes experiències que havíem fet uns dies abans arran d'una nevada. Havien agafat neu i posat a escalfar al fogonet de la cuina per veure què passava. Primer la neu es va transformar en aigua líquida, però després va aparèixer el vapor.

—Si l'aigua s'ha tenyit, el vapor serà de color vermell si fem bullir aigua amb colorant vermell.

A tothom li sembla molt bé la proposta.

Aquesta és l'explicació recollida en el quadern de camp del Jordi:

«Hem anat a la cuina a comprovar que passarà si fiquem aigua amb colorant en un pot i el posem al foc. Hem posat aigua en un pot i li hem tirat colorant i hem remenat. Hem posat el pot al foc. Al final l'aigua s'ha evaporat i ha quedat un polset de colorant al fons. L'Esperança ha tirat una mica d'aigua al pot i de repent va tornar el color.»

Així, a poc a poc, pretenem que els infants vagin iniciant-se en la comprensió de l'estructura de la matèria. Volem que ho facin pensant, parlant i escoltant-se. Contrastant les seves propostes amb les dels companys, amb llibres, amb experiments. Volem que escriguin, que dibuixin. Nosaltres els plantegem preguntes i problemes que els poden ajudar a avançar. Els proposem activitats que els poden ajudar a organitzar els nous coneixements, a estructurar-los. Els nens i les nenes aprenen i nosaltres també.

English Corners és una activitat lúdica adreçada a tots els alumnes de cicle mitjà de la zona escolar rural de Poblet; està basada en l'aprenentatge de l'anglès i organitzada per racons per fer activitats diverses com: cançons, jocs, expressió i comprensió oral i escrita.

English Corners

Una experiència d'aprenentatge lúdic de l'anglès a l'escola rural

Montse Batiste

El curs 2003-04 em vaig incorporar a la ZER Poblet en la meua condició d'especialista d'anglès. Venia d'una curta però intensa experiència com a tutora, majoritàriament en l'àmbit de l'escola rural. De bell antuvi em vaig plantejar el desenvolupament de la matèria atenent dues variables que considero perfectament imbricables: per una part l'especificat que comporta l'aprenentatge d'una llengua estrangera i, per l'altra, les potencialitats organitzatives i metodològiques inherents a l'escola rural.

De sempre m'ha atret el treball que afavoreix hàbits d'autoorganització i autoavaluació entre l'alumnat, i una manera de materialitzar una proposta concreta en aquesta direcció és el treball per racons. De manera embrionària, el primer curs

76 Experiència

començo a plantejar-me la possibilitat de complementar l'activitat, diguem-ne «acadèmica», de l'aprenentatge de l'anglès, amb una proposta de racons que, a banda d'amplificar d'una manera lúdica el treball sistemàtic de l'aula, em permetia treballar en el sentit abans esmentat: autonomia i diferents variables d'agrupació entre l'alumnat, treball cooperatiu en equips rotatius, hàbits d'autonomia personal, autoavaluació... Reconec feixuga en hores l'e-laboració d'una proposta concreta, amb l'avantatge, però que, un cop consolidada, pot ser de llarga aplicació i, a més i bàsicament, amb el convenciment que reverteix en un plus de qualitat de la praxi pedagògica quotidiana.

Presentada la proposta al claustre de la ZER (escoles de Blancafort, Vilaverd i Vimbodí), n'assumiren totalment el contingut, la planificació horària i d'espais i la mínima desviació pressupostària que comportava. Aquest curs escolar 2004-05 es materialitza l'activitat «English Corner» adreçada a tots els alumnes de cicle mitjà i cicle superior de la ZER i concretada en una sessió setmanal d'una d'hora de durada.

Vaig dedicar unes primeres sessions a presentar el concepte de racons i a familiaritzar els alumnes amb el material i maquinari que havien d'utilitzar. La proposta era la d'una activitat que complementaria la feina de la classe, en alguns aspectes, o bé en d'altres els ajudaria a aprendre anglès mitjançant jocs i altra mena d'activitats. Els vaig plantejar que l'activitat es faria per parelles que no canvia-

rien fins esgotar el cicle de les diferents activitats, tot posant l'accent en la necessitat del diàleg i la mútua cooperació entre cada parella per tal d'aclarir els dubtes que se'ls anessin presentant deixant com a última opció la consulta a la mestra. Tanmateix, era important potenciar la idea de pacte que havia de prevaler quan s'havien d'acabar a triar activitat o racó concrets. Per acabar, i com a darrer previ, els vaig presentar un full de seguiment que els permetria anar situant-se en el conjunt del cicle d'activitats així com de fer-ne una avaluació. A mitjan octubre començàvem els treball per racons amb el muntatge següent:

Let's sing: És un racó on se'ls proposa inicialment escoltar una cançó que tenen, a més, escrita en suport de paper. A partir de diverses audicions i d'un entrenament se'ls encoratja a gravar la mateixa cançó amb la seva veu. La dignitat del resultat final és un potent estimulant per tal d'esforçar-se en la pronúncia correcta dels diferents mots.

It's my go: Hi ha moltes possibilitats (jocs de taula variats, memòries, dòminos...). És tracta d'ampliar vocabulari i treballar estructures gramaticals senzilles. S'hi utilitza el laboratori d'idiomes.

Speaking activity: Activitat per tal de fomentar l'expressió i precisió en l'oralitat, perquè es tracta de completar unes dades que se'ls demanen a partir de la informació de què disposa l'altre membre de la parella.

Computer's corner: Activitats seleccionades d'entre les d'un CD comercial per tal de garantir un treball equilibrat que abraci les quatre capacitats bàsiques: expressió i comprensió oral, expressió i comprensió escrites. S'utilitza bàsicament l'ordinador.

Aquests quatre racons són proposats i compartits pels alumnes de cicle mitjà restant específic per a cicle superior el raó ***Learning through Internet***, on, mitjançant un programari del departament, és fa una decidida aposta per l'establiment d'un pont entre les destreses que es donen a l'ensenyament primari i l'expectativa amb

què es rep els nens a l'ensenyament secundari pel que fa a l'anglès.

Cal referenciar, per acabar, una síntesi dels principals objectius que emmarquen el sentit global de la proposta:

- Proporcionar activitats/recursos que respectin el ritme de treball.
- Atendre la diversitat d'aprenentatges i donar propostes didàctiques variables i en suports diversos.
- Utilitzar les TIC com a eines d'aprenentatge.
- Desenvolupar l'autonomia de l'aprenentatge de llengua estrangera.

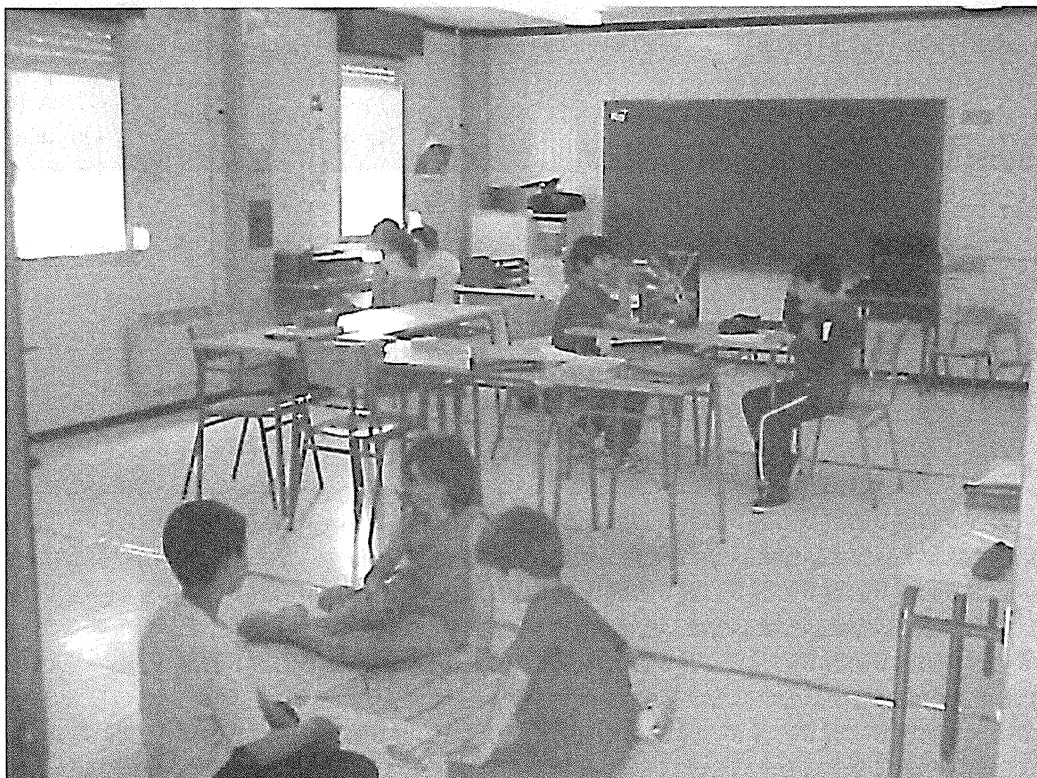
78 Experiència

- Potenciar l'expressió oral i la comprensió oral mitjançant el treball individual i en parella.

Després de cinc mesos llargs d'aplicació, valoro molt positivament aquesta experiència fins al punt de començar a plantejar-me nous racons cara al curs vinent per tal d'ampliar, en la mesura que sigui possible, l'oferta. M'encoratgen en aquest sentit els tutors del claustre tot considerant un plus de qualitat global per a l'escola activitats com aquestes que permeten, a partir de l'aprenentatge d'una matèria

concreta, aprofundir en molts i variats aspectes transversals i engrescadors.

No voldria acabar aquestes ratlles sense palesar el meu agraïment a Laura Gavernet i a Núria Calvís, totes dues mestres d'anglès; amb la primera vam coincidir a la ZER Riu Set i representà el meu primer contacte amb els racons d'anglès, experiència que fou per a mi un exemple i un estímul. Quant a Núria Calvís, el meu reconeixement per la seva tasca de formació en el curs «Didàctica de l'anglès: treball per racons».

Em dic Arnau i tinc quinze anys*

Joan Pagès

Habitualment, quan es parla d'educació ciutadana es parla o bé d'educació ètica, de l'ensenyament dels valors, o d'educació civopolítica, d'ensenyament de les institucions polítiques democràtiques i del seu funcionament o de totes dues coses a l'hora. És poc freqüent que en l'educació ciutadana s'inclouï el coneixement del dret, de la justícia i de la llei. És a dir, que s'hi incloguin els coneixements fonamentals, i sovint imprescindibles, per al desenvolupament de la vida quotidiana de les persones i per a la regulació i normativització de la convivència democràtica.

La proposta didàctica que comento està pensada per introduir els coneixements bàsics del dret a l'ensenyament secundari obligatori. És una fita important que ens apropa al que en altres països del nostre entorn ja és habitual: oferir a l'alumnat jove, al ciutadà i a la ciutadana que no té cap

* CANTÓ OLIVA, Jaume; GUERRERO FERNÁNDEZ, Pedro; MONTOYA BENZAL, M. Àngels; MOROS GARCÍA, Juan Manuel; QUERALTA CASTELLÀ, Josep M.; REDONDO OLIVER, Immaculada; RICART LÓPEZ, Albert. *Em dic Arnau i tinc quinze anys. Aproximació al món del dret*. Lleida: Pagès Editors, 2004.

intenció de cursar estudis de dret, aquells coneixements que necessitarà en la seva vida quotidiana i que els afecten des del seu naixement fins a la seva mort.

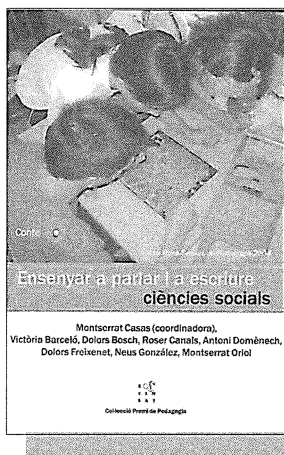
A Em dic Arnau, tinc quinze anys. Aproximació al món del dret, un grup de set advocats i juristes –cinc homes i dues dones– de l'Associació Catalana de Juristes Demòcrates (ACJD) intenten de manera reeixida i original una aventura pedagògica i didàctica per apropar els fonaments del dret a tots els ciutadans. El protagonista de l'aventura és un jove, l'Arnau, el qual, juntament amb la seva família i altres persones del seu entorn, fa un recorregut pel món del dret a través de catorze situacions quotidianes: la formació d'una parella, la compra o el lloguer d'un pis, les eleccions, les relacions laborals i l'acomiadament, la majoria d'edat legal i la llei de menors, la mort i la successió, els drets fonamentals i la llei d'estrangeria, els delictes i la llei, el matrimoni i el divorci, les crisis empresarials i l'atur, la violència domèstica, la filiació, la maternitat i la paternitat, els judicis i els jurats i els jutges i l'organització de la justícia. Cada situació és presidida per un relat en el qual intervenen diferents protagonistes, per a una exposició de les idees fonamentals del dret relacionades amb el problema o la situació plantejada i per a unes qüestions d'estudi i unes activitats.

Com sempre que des de fora del sistema educatiu es fan propostes per cobrir alguns dels molts dèficits que la societat detecta en la formació dels joves, les intencions dels autors van més enllà de la realitat

escolar. Tot i l'interès de la proposta, l'encaix dins l'organització curricular no és fàcil i no per l'especificitat dels coneixements del dret, sinó per la sobrecàrrega de continguts que caracteritza l'actual currículum de l'ensenyament obligatori. I és una llàstima, perquè la major part de situacions tractades són problemes socials rellevants que haurien, com a mínim, de formar part del currículum de ciències socials, geografia i història de l'ensenyament secundari obligatori. El dret, i n'és una excel·lent evidència aquesta proposta, hauria de ser un coneixement bàsic de la ciutadania democràtica del segle XXI.

novetat

Ensenyar a parlar i a escriure ciències socials

Montserrat Casas (coordinadora),
Victòria Barceló, Dolors Bosch, Roser Canals,
Antoni Domènech, Dolors Freixenet,
Neus González, Montserrat Oriol

Col·lecció Premi de Pedagogia
176 pàg.

Ensenyar a parlar i a escriure ciències socials

parteix del convenciment que la construcció del coneixement científic i social es dona de manera simultània amb el desenvolupament de les competències lingüístiques de descriure, explicar, justificar, interpretar i argumentar. Els autors ofereixen recursos que poden facilitar l'ensenyament i l'aprenentatge d'aquestes competències, que creuen necessàries per a la construcció del significat científic corresponent al contingut temàtic i específic de les ciències socials

Conté un CD amb exemples d'unitats didàctiques a les quals s'adjunta el material complementari i diversos instruments didàctics, com guies d'orientació i pautes de treball, que poden ser de gran utilitat per poder-los aplicar a la classe.

Conté

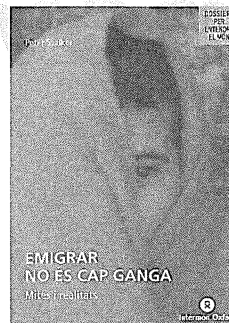
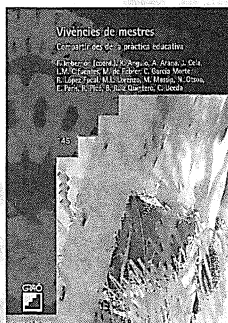
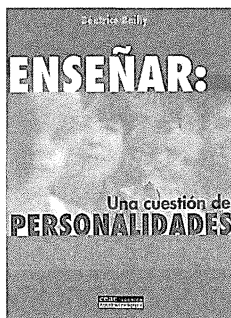
R O S
S E N
S A T

**Associació de Mestres
Rosa Sensat**

Av. de les Drassanes, 3
08001 Barcelona
Tel.: 934 817 373 • Fax: 933 017 550
E-mail: associacio@rosasensat.org
<http://www.rosasensat.org>

**Distribucions
Pròleg, S. A.**

Mascaró, 35
08032 Barcelona
Tel.: 933 472 511
Fax: 934 569 506
E-mail: prologo@ctv.es

Altres novetats bibliogràfiques

Biblioteca Rosa Sensat

BAILLY, Béatrice. *Enseñar: una cuestión de personalidades*. Barcelona: CEAC, 2005 (Actualidad pedagógica)

La diferencia sexual en el análisis de los videojuegos. Madrid: Instituto de la Mujer: CIDE, 2004 (Mujeres en la educación; 5)

Extracte de l'índex:

Origen y evolución de los videojuegos; Uso de los videojuegos; Percepción sobre el manejo en función del sexo; Justificación de la violencia en los videojuegos; El sexismo en los videojuegos; Propuesta: acción preventiva desde todas las instancias sociales y culturales; Otro tipo de videojuegos es posible

Experiencias interculturales en Melilla. José Luis López Belmonte (coord.). Granada: Sindicato Autónomo de Trabajadores de la Enseñanza, 2005

JIMÉNEZ, Rafael. *Inmigración, interculturalidad y currículum. La educación en una sociedad multicultural*. Morón (Sevilla):

M.C.E.P., 2004 (Ideología, pensamiento y educación; 11)

Extracte de l'índex:

La sociedad multicultural, globalización e inmigración; la inmigración en España; La construcción social de la diversidad cultural; Hacia una ciudadanía democrática intercultural; Los grados y fases de construcción de un currículum intercultural; El currículum intercultural compensatorio en la acción

LE GAL, Jean. *Els drets de l'infant a l'escola: una educació per a la ciutadania*. Barcelona: Graó, 2005 (Temes transversals; 144)

Extracte de l'índex:

La ciudadanía democrática; La ciudadanía de l'infant; la participació formadora de l'escola; Per una ciutadania participativa a l'escola: l'exercici de les llibertats, el dret d'expressió, el consell a la classe cooperativa, el consell d'infants d'escola; Drets de l'infant i disciplina

PAZOS, Maria-Lluïsa. *Història de la llengua catalana dels orígens al segle XV*. Barcelona: La Busca, 2004

PISA 2003: *pruebas de matemáticas y de solución de problemas*. Madrid: Ministerio de Educación y Ciencia. Instituto Nacional de Evaluación y Calidad del Sistema Educativo, 2005

Extracte de l'índex:

Competencias matemáticas e instrumentos de evaluación en el estudio PISA 2003; Estudios e indicadores de la OCDE; Alfabetización matemática; Pruebas de matemáticas

SMITH, Frank. *El muro de cristal: por qué las matemáticas parecen tan difíciles*. Morón (Sevilla): M.C.E.P., 2005 (Colaboración pedagógica; 14)

Extracte de l'índex:

¿Qué son las matemáticas?; Las matemáticas en el lenguaje; El significado de los números; Designar, ordenar y cuantificar; Calcular y medir; Números en el espacio; Memorizar, calcular y consultar

STALKER, Peter. *Emigrar no és cap ganga: mites i realitats*. Barcelona: Intermón Oxfam, 2005 (Dossiers per entendre el món; 26)

Extracte de l'índex:

Quants immigrants hi ha?; Per què emigra la gent; Els beneficis econòmics de la immigració; Els immigrants vistos com herois; Els para-xocs de l'economia global

Vivències de mestres: compartir des de la pràctica educativa. Francesc Imbernón (coord.). Barcelona: Guix, 2005 (Biblioteca de Guix: Sèrie Formació i desenvolupament professional del professorat; 215)

Extracte de l'índex:

Donar la veu al professorat; Compartir els secrets de la pràctica quotidiana per trencar la cultura de l'aïllament; Educació infantil: mirant l'infant, relacions amb les famílies en el primer cicle d'educació infantil, amb els més petits he après grans coses: Educació

primària: amb veu d'educació especial, treballant en grup, mestra per a tota la vida; Educació secundària: l'aprenentatge cooperatiu, Zulú... Explica'm la teva història! Ate-neia, tens un correu electrònic, reflexions d'un professor autodidacte

XARXA TERRITORIAL D'EDUCACIÓ INFANTIL A CATALUNYA. *L'educació de 0 a 6 anys avui*. Barcelona: Rosa Sensat, 2005 (Temes d'Infància; 51)

Extracte de l'índex:

Participants en el procés; Espais i materials; El temps a l'educació infantil; Les activitats; La participació a l'escola infantil; Propostes de decret

Cartellera

ACTIVITATS DE ROSA SENSAT

**Lliurament del XXV Premi Rosa Sensat de Pedagogia
2005 i del III Guardó Rosa Sensat
Barcelona, 25 de novembre de 2005, a les 19 h**

Lloc: Sala d'actes de l'Associació de Mestres Rosa Sensat
Av. de les Drassanes, 3 • 08001 Barcelona
Tel.: 93 481 73 73

Acte obert a tothom

R O S A
S E N
S A T

JORNADES

**XI Jornades de direcció escolar. Avaluació de la docència
Bellaterra, 10 i 11 de novembre de 2005**

Organitza: Fòrum Europeu d'Administradors de l'Educació de Catalunya

Lloc: Facultat de Ciències de l'Educació. Universitat Autònoma de Barcelona

Inscripcions: <http://www.feaec.org>

Informació: Secretaria de les Jornades

Tel.: 93 581 31 97 - 93 581 16 19 (dimecres i divendres matí)

Fax: 93 581 30 52

A/e: info@feaec.org

**VI Jornades del PEC de Barcelona. Educació i territori
«La ciutat com a xarxa educativa a favor de la
cohesió social»
Barcelona, 17, 18 i 19 de novembre de 2005**

Organitza: Consell Directiu del Projecte Educatiu de Ciutat.
Institut d'Educació de Barcelona

Informació i inscripcions: www.bcn.es/educacio

EXPOSICIÓ

Exposició «El Quixot. Un heroi de paper, els papers d'un heroi»

Barcelona, del 27 d'octubre de 2005

al 31 de gener de 2006

La Biblioteca de Catalunya organitza aquesta exposició per commemorar el IV Centenari de la publicació de la primera part del Quixot dins el marc de l'Any del Llibre i la Lectura.

Lloc: Biblioteca de Catalunya - Sala de Llevant
Hospital, 56 • 08001 Barcelona

PREMI

I Premi de treballs de recerca de batxillerat sobre el Vallès Oriental

Organitza: Centre d'Estudis de Granollers, Associació Cultural de Granollers i Ajuntament de Granollers

Termini de presentació: Els treballs s'han de presentar **abans del 30 d'abril de 2006**

Informació: Associació Cultural de Granollers

Camí Romà, 49, 2n • 080400 Granollers

Tel.: 93 861 55 98

A/e: secretaria@acgranollers.com • <http://www.acgranollers.com>

II Premi de recerca en acció social

Aquest Premi està adreçat a alumnes de batxillerat de Catalunya matriculats durant el curs 2005-06.

Organitza: Fundació Pere Tarrès

Termini de presentació: Els treballs s'han de presentar **abans del 2 de maig de 2006**

Informació: Escoles Universitàries de Treball Social i Educació Social

Pere Tarrès. Universitat Ramon Llull

Santaló, 37 • 08021 Barcelona

Tel.: 93 415 25 51 • Fax: 93 218 65 90

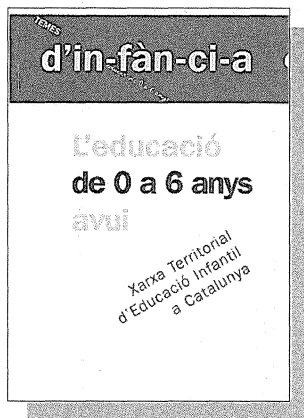
A/e: secretaria.eutses@peretarres.org • <http://peretarres.org>

novetat

L'educació de 0 a 6 anys avui

Xarxa Territorial d'Educació Infantil
a Catalunya

Associació de Mestres Rosa Sensat
Col·lecció Temes d'Infància, 51
164 pàg. PVP: 10 euros

Quatre temes formen part de la vida quotidiana dels infants, tant si estan a l'escola bressol com si estan al parvulari. Són temes amplis, que podien abordar-se, i es poden continuar abordant, des de perspectives múltiples; temes, també, que poden contribuir a generar confrontació, debat, argumentació; temes que queden oberts, que poden i que s'han de seguir treballant i que contribueixen a plantejar interrogants i a escurçar les distàncies actuals entre l'educació dels infants de 0 a 3 anys i els de 3 a 6 anys.

R O S
S E N
S A T

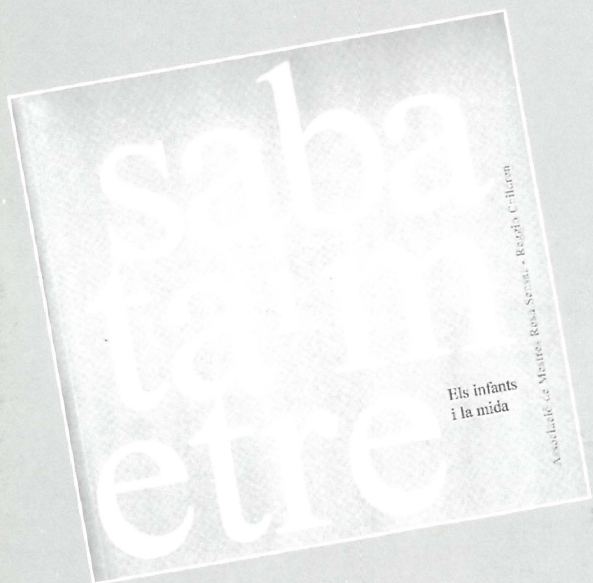
**Associació de Mestres
Rosa Sensat**

Av. de les Drassanes, 3
08001 Barcelona
Tel.: 934 817 373 • Fax: 933 017 550
E-mail: associacio@rosasensat.org

**Distribucions
Pròleg, S. A.**

Mascaró, 35
08032 Barcelona
Tel: 933 472 511
Fax: 934 569 506

Novetat

Sabata i metre Els infants i la mida

**AM Rosa Sensat,
Reggio Children**
Col·lecció Escoltem-los, 4
78 pàg. PVP: 10 euros

Edita:
**Associació de Mestres
Rosa Sensat**
www.revistainfancia.org

Les preguntes dels adults generen noves maneres de plantejar problemes, de trobar solucions.

La narració d'aquest llibre conté dues de les constants que caracteritzen la pedagogia de Reggio Emilia: l'escolta de l'acció dels infants, i la documentació sistemàtica d'aquestes accions que fan visible i permeten descobrir l'infant capaç i potent.

COL·LECCIÓ ESCOLTEM-LOS

Estatut d'Autonomia de 1979

Reconeix Catalunya com una nacionalitat.

Estableix un finançament que avui és insuficient.

Ha permès treballar en temes importants durant 26 anys.

Fomenta l'ús del català.

Parla de la Generalitat, del Parlament, del Govern.

La proposta de nou Estatut

Catalunya és una nació.

El nou finançament ens aportarà més recursos per a educació, sanitat, carreteres...

Ara, a més, té en compte: la immigració, les noves tecnologies, la gestió de ports i aeroports...

El català s'igualava al castellà: tots tenim el dret de parlar-lo i el deure de conèixer-lo.

Per primera vegada parla de la gent: dels infants, dels joves, de les dones, de la gent gran...

Els temps canvien. Canvia l'Estatut.

Abans hi havia la pesseta. Ara, l'euro. Abans rebíem cartes. Ara, correus electrònics. No hi ha dubte: des que vam aprovar l'Estatut fa 26 anys, les coses han canviat molt. És per això que avui necessitem un Estatut que s'adapti a les noves necessitats. Un Estatut que respongui a la realitat de la nova Catalunya, la Catalunya del segle XXI. Perquè són nous temps. Nous reptes. Nou Estatut.